

VELITEĽSKÉ PÔSOBENIE GENERÁLA JURAJA OTTLYKA V POVSTANÍ FRANTIŠKA II. RÁKOCZIHO*

PETER KÓNYA

KÓNYA, P.: Commander's service of Jural Ottlyk in the Uprising of Frantisek II Rákoczy. *Vojenská história*, 3,12, 2008, pp. 24 – 46, Bratislava.

The author focuses on the activities of one of the most remarkable personalities of our early-modern history, the representative of well-off Slovak Evangelic yeomanry. The author follows his active participation in the last anti-Habsburg uprisings, when he became renowned for the participation in the uprising of Frantisek II Rákoczy, serving in the highest ranks of the uprising Headquarters. In addition, he was in the background of many of the contemporary political decisions. Henceforward he kept his military service and served in many commander's ranks in the army, despite that the extent is not well known with him. The main target of this work is to present the personality of Juraj Ottlyk in his leading of various troops of military units in the last anti-Habsburg uprising.

Military History. Anti-Habsburg's uprisings. Military personalities- Juraj Ottlyk.

Juraj Ottlyk (inak aj Otlík) (1656 – 1730) patrí k najpozoruhodnejším osobnostiam našich ranonovovekých dejín. Pochádzal síce z radov majetnejšieho slovenského evanjelického zemanstva, vďaka svojim schopnostiam sa mu však podarilo zaujať postavenie, ako málokto z magnátov. Aktívne sa zapojil do posledných protihabsburských povstaní a získal v nich popredné hodnosti a úrady. No takisto bol politicky a vojensky činný aj počas leopoldovského absolutizmu a istý čas pôsobil vo vysokej dôstojníckej hodnosti i v habsburskej armáde. Najviac sa preslávil počas povstania Františka II. Rákócziho (Rákoci), kde sa uplatnil v najvyšších úradoch povstaleckého štátu a stál v pozadí viacerých politických rozhodnutí. Naďalej však ostával aj vojakom a zastával rôzne veliteľské funkcie v kuruckej armáde, aj keď tento rozmer jeho činnosti je menej známy. Cieľom tohto príspevku je priblížiť osobnosť Juraja Ottlyka vo vedení rôznych jednotiek kuruckých vojsk v poslednom protihabsburskom povstaní.

Juraj Ottlyk sa narodil roku 1656 v Horných Ozorovciach v rodine podžupana Trenčianskej stolice. V detstve prišiel o otca, ktorý zahynul na následky zranení v bojoch proti Turkom vo vojne v rokoch 1663 – 1664. Študoval niekoľko rokov v Kremnici a na Kolégiu hornouhorských stavov v Prešove, úplné vzdelanie však nezískal. Po matkinom vydaji žil v skromných podmienkach a musel sa živiť službou u Ostrosithovcov (Ostrošitovci). V ro-

---

* Redakčná poznámka: Na výslovnú žiadosť autora uvádzame mená v maďarskej ortografii a v zátvorke prepisu mena podľa pravopisu.

ku 1683 sa pridal k Imrichovi Thökölymu (Tököli), ktorého poznal zo štúdia v Prešove. Zastával rôzne velitelské funkcie v kuruckom jazdectve až po plukovníka dvorných karabinierov. Viackrát sa vyznamenal na čele diverzných oddielov, napr. počas obliehaní Prešova v rokoch 1683 –1685. Pri poslednom obliehaní padol v auguste 1685 do zajatia, odkiaľ sa mu podarilo ujsť a dostať sa do Košíc. Po zajatí vodcu odboja Turkami prešiel ku generálovi Caprarovi a s jeho pomocou sa podarilo dosiahnuť veľmi výhodné kapitulčné podmienky mesta. Po prechode k panovníkovi mu ostala plukovnícka hodnosť, v ktorej sa v lete nasledujúceho roka zúčastnil obliehania Budína. Vyznamenal sa v niektorých bojoch, po zranení sa však vrátil domov. Na jar 1687 bol zatknutý a predvedený pred krvavý Prešovský súd, odkiaľ sa mu podarilo na zásah panovníka dostať. V prvých rokoch 18. storočia pôsobil ako správca veľkostatku, ktorý patril vojvodovi Salmovi v Hatvane, kde ho zastihli správy o vypuknutí nového povstania.¹

Ako vysoký cisársky dôstojník a úradník jedného z jeho radcov sa s odbojom nestotožňoval a stál na strane panovníka. Pod dojemom správ o postupe Rákócziho (Rákoci) vojska na západ opustil v lete 1703 Hatvan a urýchlene sa odobral do Trenčianskej stolice. Štyri týždne po jeho odchode Hatvan obsadili kuruci, ktorí nielen vyplienili Salmov veľkostatok, ale odohňali aj všetok Ottlykov dobytok a zmocnili sa jeho majetku.²

Po návrate do Ozoroviec začal organizovať obranu stolice proti postupujúcim kurucom. Väčšina stoličnej šľachty zachovávala vernosť panovníkovi a bola pripravená postaviť sa proti povstalcovi. K opatrnému postoju zemanov nabádali aj vlastné skúsenosti z predchádzajúceho povstania, sprevádzaného plienením a represiami cisárskych vojsk.

Už 18. septembra písal stolici list generál gróf Šimon Forgáč (Forgáč) o kurucoch postupujúcich do Nitrianskej stolice a vyzýval insurekčné vojsko, aby sa pridalo k jeho jednotkám v Nitre, kde sa sústreďovali rôzne oddiely cisárskeho vojska spolu s posádkou Rábu (Győr), pod hlavným velením podmaršala Schlicka.³ Avšak už o niekoľko dní porazili cisárske jednotky oddiely kurucov, vedené Ladislavom Ocskaym (Očkai) a zmocnili sa rozsiahlej oblasti na juhu stredného Slovenska vrátane Levíc a banských miest. Až koncom októbra dobyl späť banské mestá podmaršal Leopold Adam Schlick.⁴

Ottlyk sa nezúčastnil výpravy stoličného vojska k Leviciam, ale po zvážení situácie sa rozhodol s rodinou opustiť nie práve bezpečný kaštieľ v Ozorovciach a utiahol sa za hradby Trenčína. Podobne učinili aj všetky ostatné významnejšie zemianske rodiny v stolici. Medzitým vyzval panovník stoličnú šľachtu, aby zhromaždila insurekčné vojsko a odvelila ho k jeho armáde. Na kongregácii, konanej v meste, zvolili zemanovia Ottlyka za kapitána stoličnej insurekcie. Podľa ďalšieho Leopoldovho listu dostal hodnosť plukovníka a rozkaz na zhromaždenie desiatich stotín. Ottlyk v priebehu niekoľkých dní zostavil na území Trenčianskej stolice štyri stotiny vojakov a ďalších šesť zamýšľal vytvoriť v susedných stolicích – Turčianskej, Oravskej a Liptovskej. To sa mu však už nepodarilo, pretože tie sa pridali k Rákóczi.⁵

1 Bližšie napr. KÓNYA, P.: *Uhorské vlastenectvo elity uhorského pôvodu v období protihabsburských povstaní na príklade zemana Juraja Ottlyka*. In: Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18.-20. storočia (Ed. Šutaj, Š.) Prešov 2007, s. 21-32; KÓNYA, P.: *Ottlyk György, II. Rákóczi Ferenc udvarmestere*. In: *Évfordulós tanácskozások 2007, Satu Mare 2007*, s. 72-77.

2 *Felsőozoróci és Kohanóci Ottlyk György önéletírása*. In: *Történelmi naplók 1663-1719* (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1875, s. 82.

3 Štátny archív (ŠA) Bytča, Trenčianska župa, Missiles r. 1703: List generála Forgácha z 18. IX. 1703.

4 KÖPECZI, B. – R. VÁRKONYI, Á.: *II. Rákóczi Ferenc*. Budapest 2004, s. 635.

5 Ottlyk György önéletírása, s. 83.

Štyri stotiny stoličného vojska Ottlyk riadne vyplatil a okamžite dal k dispozícii cisárskemu veleniu. Podmaršal Schlick sa medzitým ocitol v obklúčení vo Zvolene, podarilo sa mu však z neho dostať a odtiahol k Bojniciam, kde očakával posily vedené generálom barónom Adamom Ritschanom.. Ten pred niekoľkými dňami prešiel cez Branišský priesmyk s 330 jazdcami a 700 pešákmi do Trenčianskej stolice. Dorazil do Žiliny, kam na rozkaz Dvornej vojnovnej rady boli odvelené aj jednotky trenčianskych insurgentov, vedené Ottlykom. Zo Žiliny odtiahli do Rajca, kde sa utáborili. V noci však dorazil k mestu kurucký veliteľ (neskorší generál) Urban Czelder (Celder) s asi 1 000 vojakmi a došlo k bitke, ktorá sa skončila nerozhodne a na svitaní sa kuruci stiahli. Generál Ritschan s Ottlykom a trenčianskym županom Illésházym (Ilešházi) pokračovali v pochode smerom k Bojniciam, s cieľom spojiť sa so Schlickovou armádou. Pôvodne zamýšľali prejsť cez Fačkov, pre blízkosť Czelderových kurucov sa to však neodvážili. Odtiahli k Domaníži a cez Belušu došli ku Košu na Hornej Nitre. Tam sa spojili s vojskom podmaršala Schlicka a spolu sa odobrali do Trenčína. O tri dni však odtiahli pod Schlickovým vedením smerom na Prešporok. Spolu s nimi tiahol aj Ottlyk, no došiel iba do Kostolian, kde sa od cisárskej armády odpojil a spolu s trenčianskym vojskom sa vrátil do Trenčína. Podľa Ottlykových spomienok mu pri rozlúčke podmaršal vyjadril uznanie za príkladné vedenie insurgentov a odporúčal ho veliteľovi Trenčianskeho hradu, pričom slúbil, že posilní trenčiansku posádku cisárskou jazdou aj pechotou.⁶

Generál Ritschan sa stiahol z Trenčianskej stolice na broumovské panstvo na Morave, kam začiatkom novembra pozval komisárov Trenčianskej stolice, s cieľom dohodnúť sa na ďalšom spoločnom postupe so stoličným vojskom. Plánoval spojenie svojich vojakov s trenčianskymi insurgentmi a cisárskou armádou dislokovanou v Sliezske.⁷

Niekedy začiatkom novembra 1703 sa tak Ottlyk s trenčianskou šľachtou uzavrel v opevnenom Trenčíne. Územie stolice postupne obsadzovali kurucké oddiely, ku ktorým sa hromadne pridávali miestni poddaní. V okolí mesta sa pohyboval so svojimi jednotkami kapitán Wilhelm Winkler. Ottlyk so stoličným vojskom ich viackrát napadol, pričom sa mu podarilo získať cennú korisť: zbrane, bubny, zástavy a zajatcov. Postupne sa mu však začalo stoličné vojsko rozkladať. Jeho morálku narúšala jednak povstalecká propaganda, sľubujúca oslobodenie od všetkých poddanských povinností, jednak plienenie kuruckých oddielov. Tie totiž konfiškovali dobytok a ďalší majetok stoličných pešákov, čo spôsobovalo ich hromadné úteky z mesta. Napokon zo štyroch stotín ostalo Ottlykovi nie viac ako dvadsať vojakov.⁸

Cisár Leopold nebol vtedy schopný poskytnúť hradnej posádke a už vôbec nie celej stolici účinnú vojenskú pomoc. Jeho generál gróf Šimon Forgách (Forgáč) sa snažil aspoň o udržanie banských miest a ciest smerujúcich k Bratislave. Zrejme z toho dôvodu poslala Uhorská kancelária stolici 18. novembra 1703 list s rozkazom, aby sa insurekčné vojsko odobralo na juh, na líniu Váhu a Dunaja.⁹ Čoskoro však Forgách utrpel porážku a kurucké jednotky obsadili banské mestá.

Od začiatku roka 1704 zintenzívnela činnosť kuruckých vojsk v okolí mesta a vo februári začal kapitán Ján Sréter Trenčín obliehať. Dňa 10. februára obsadili povstalci jedno z predmestí. Keďže sľúbená pomoc od Schlicka ani od iného cisárskeho veliteľa neprišla, rozho-

6 Tamže, s. 85-86.

7 ŠA Bytča, Trenčianska župa, Missilles r. 1703: List generála Ritschana z 31. X. 1703.

8 Ottlyk György önéletírása, s. 86.

9 ŠA Bytča, Trenčianska župa, Missilles r. 1703 (R 1691-1704): List Uhorskej kancelárie z 18. XI. 1703.

dol sa na druhý deň veliteľ mesta stiahnúť so všetkými svojimi vojakmi do bezpečnejšieho hradu. Spolu s ním odišiel aj župan gróf Mikuláš Illésházy (Ilešházi)¹⁰, šľachtici Beréniovci, Ruttkay a tridsiatnik Štefan Zirsics (Ziršič). Obranu mesta zveril šľachtickým insurgentom pod velením Ottlyka a ozbrojeným mešťanom. Tento čin posmelil kuruckého veliteľa, ktorý s asi 3 000 vojakmi opäť zaútočil na mesto, obsadil predmestia a ostreľoval obrancov.¹¹

Po odchode vojakov začali zemaniam aj mešťania zvažovať vyhliadky svojho ďalšieho odporu proti presile povstalcov. Akiste viacerí, najmä evanjelici, sympatizovali s Rákóczim a jeho politickým programom. Ďalší jednoducho „nemali chuť brániť mesto, zunovali ich neustále stráže, keď dňom i nocou museli byť v zbrani“.¹² Na druhý deň po odchode župana nadviazali kontakty s kapitánom Sréterom a 13. februára sa dohodli na podmienkach kapitulácie. V noci potom tajne otvorili kurucom dolnú bránu, ktorí tak bez vedomia cisárskeho veliteľa zaujali mesto. V tú istú noc z obavy pred pomstou veliteľa odtiahli z Trenčína šľachtici. Vojaci z hradu namierili na mesto delá a začali ich ostreľovať. Zrejme však pre tmu nikoho nezranili a podarilo sa im trafiť iba niekoľko volov. Z hradu potom aj nasledujúci deň ostreľovali mesto a predmestia. Kuruci zanechali v Trenčíne posádku pod velením kapitána Winklera v sile asi 500 mužov. Zemaniam, ktorí neodišli v noci, opustili mesto nasledujúci deň.¹³

Po príchode do Ozoroviec našiel Ottlyk iba vyplienené hospodárstvo, podobne ako pred dvadsiatimi rokmi, počas predchádzajúceho povstania. Všetok dobytok mu kuruci odviekli a rozkradli aj ďalší jeho majetok. V situácii, keď v dôsledku zmeny politických pomerov opäť prišiel o všetko, rozhodol sa Ottlyk vstúpiť do tábora povstalcov. Prijal výzvu grófa Mikuláša Bercsényiho, aby sa dostavil do Šintavy. Tam ho čakal najprv tvrdý výsluch, kvôli jeho činnosti na strane panovníka, napokon mu však Bercsényi ponúkol veliteľskú funkciu v povstaleckej armáde. Prijal ju a dostal velenie jazdeckého pluku plukovníka baróna Gašpara Pongrácza (Pongrác), ktorý sa kvôli nejakému priestupku dostal do väzenia.¹⁴ Tak sa stal Ottlyk opäť kurucom, viac-menej dobrovoľne, aj keď sa neskôr snažil svoj postup zľahčiť tým, že „inak konať nemohol“. Ani po rokoch si neodpustil poznámku, že po celý čas „mal v ústach príchuť Thökölyho (Tököli) vojny a jej neporiadneho priebehu, z čoho mal stále obavy“.¹⁵

Začiatkom roka 1704 cisár Leopold vymenoval za nového veliteľa vojska v Uhorsku poľného maršala Siegberta Heistera, ktorý v druhej polovici marca prekvapil Károlyiho (Károli) a prinútil ho opustiť Zadunajsko. Medzitým sa Bercsényi, v ktorého vojsku bol aj Ottlyk so svojím plukom, presunul k Prešporku, kde sa utáboril pri Majcichove. Tam sa stretli s predsunutými hliadkami Heisterovho vojska, ktoré rýchlo postupovali po rozohnaní Károlyiho oddielov. Bercsényi sa rozhodol vyhnúť boju a ustúpil k Šintave, kde sa utáboril pri moste. Vzhľadom na blízkosť Heisterových jednotiek prekročil Váh a nový tábor si zriadil pri Veľkom Kýre v Nitrianskej stolici. Tam svoje jednotky rozdelil. Sám sa odobral s voj-

10 Trencsénvári napló. In: Rákóczi tükkör. Naplók, jelentések, emlékiratok a szabadságharcról (Eds. Köpeczi, B. – R. Várkonyi, Á.). Budapest 1973, s. 416.

11 Ottlyk György önéletírása, s. 87.

12 Tamže.

13 Trencsénvári napló. In: Rákóczi tükkör. Naplók, jelentések, emlékiratok a szabadságharcról (Eds. Köpeczi, B. – R. Várkonyi, Á.). Budapest 1973, s. 416.

14 Ottlyk György önéletírása, s. 88; Heckenaszt, Gusztáv: *Ki-ki csoda a Rákóczi szabadságharcban*. Budapest 2004, s. 344.

15 Ottlyk György önéletírása, s. 88.

skom do Levíc a Ottlyka na jeho vlastnú žiadosť poslal do Trenčína s úlohou reorganizovať kurucké oddiely obliehajúce mesto a chrániť cestu na Trnavu.¹⁶

V Trenčíne bola od polovice februára prítomná kurucká posádka pod velením kapitána Winklera, ktorá síce hrad ustavične ostreľovala z diel, na jeho dobytie však bola slabá. Kuruci vyslali na hrad niekoľko posolstiev s cieľom presvedčiť obrancov, aby sa vzdali. Medzi nimi bol aj Ottlyk, ktorý už 28. februára dorazil do Trenčína s listom od Bercsényiho zo Serede a na druhý deň ho na hrade prijal župan Mikuláš Illésházy.¹⁷ Po druhý raz rokoval s Illésházym 13. – 14. marca, samozrejme, opäť bez výsledku. Začiatkom nasledujúceho mesiaca (2. apríla) písal z Trnavy županovi list o potvrdení prímeria.¹⁸

V okolí Trenčína zostavil vojsko zložené zo šesťnástich stotín jazdy a 2-tisíc ozbrojených poddaných, ktorých 1. mája 1704 priviedol k Bercsényimu do Šintavy.¹⁹ Potom sa s jednotkou s 300 jazdcami odobral do Nitrianskej stolice na lúky pri Očkove. Odtiaľ sa jednej noci vybral k Leopoldovu, aby odohnal dobytok posádky pevnosti. Dostal sa pritom do potýčky s cisárskymi vojakmi v počte asi 50 pešiakov a niekoľko jazdcov. Tam sa stal svedkom drastických udalostí. Keď prekvapení vojaci prosili o milosť, rozkázal ich ušetriť, jeden pešiak však naňho z bezprostrednej blízkosti vystrelil (prestrelil mu čapicu z kunej kožušiny), načo kuruci pobili všetkých cisárskych vojakov. Po boji sa vrátili do Očkova.²⁰

Na druhý deň dostal Ottlyk jazdeckou poštou od Károlyiho rozkaz, aby sa aj so svojimi vojakmi urýchlene dostavil k armáde do Trstína. Tam sa chystal postaviť na odpor niekoľkotisícovému vojsku cisárskeho generála Ritschana, ktorý vtrhol z Moravy do Trenčianskej stolice. V prvých dňoch mája pritiahol Ottlyk so 4-tisícmi vojakov k Trenčínu, odkiaľ pred ním bez boja ustúpil veliteľ mesta Imrich Bezeg. Mesto obsadil 3. mája 1704. Posilnil posádku a tiahol ďalej na juh, s úmyslom spojiť sa s generálom Heisterom v Prešporskej stolici. Nemal správy o tom, že v uplynulých dňoch podnikol Bercsényi protiútok a zatlačil Heistera späť do Zadunajska. Keď sa o tom generál Ritschan dozvedel, rozhodol sa radšej vrátiť na Moravu. No vtedy už proti nemu poslal Bercsényi silný jazdecký oddiel v sile asi 3-tisíc mužov. Pri ústupe cez Malé Karpaty ho prekvapili Bercsényiho jednotky v blízkosti Smoleníc.²¹

Strhla sa tak jedna z prvých významnejších a pre kurucov víťazných bitiek povstania na našom území, známa ako bitka pri Smoleniciach. Bercsényi mal k dispozícii bližšie neurčiteľné kurucké jednotky v sile asi 15-tisíc mužov. Popri Károlyiho (3 000) a Ocskayho pluku (1 500) medzi nimi bolo aj 300 husárov, ktorých priviedol z Trenčianskej stolice Ottlyk.²² Na úzkej ceste v horskom teréne zaútočili na Ritschanovo vojsko kuruckí pešiáci spolu s niekoľkými tisícmi sedliakov ozbrojených valaškami, šablami a puškami. Spôsobili generálovi značné škody a vzali im všetky vozy. Ritschan ponechal svojich vojakov na bojisku a s asi 1-tisíc pešiakmi sa utiahol do kaštiela v Jablonici. Po príchode celého kuruckého vojska na

16 Tamže, s. 88-89.

17 Trencsénvári napló, s. 417.

18 Tamže, s. 418, 420.

19 *Székesi gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704-1712*, I (Ed. Thaly, K.), Budapest 1875, s. 31: List z 1. V. 1704.

20 Ottlyk György önéletírása, s. 89.

21 *Forgách Simon emlékirata*. In: Rákóczi tükö. Naplók, jelentések, kéziratok a Rákóczi-szabadságharcról I. (Ed. Köpeczi, Béla – R. Várkonyi, Ágnes). Budapest 1973, s. 485-486.

22 MARKÓ, Árpád: *II. Rákóczi Ferenc csatái. Válogatott tanulmányok*. (Ed. Mészáros, Kálmán). Budapest 2003, s. 55.

čele s Bercsényim sa rozhodol vzdať. Generál a jeho vojaci sa dostali do zajatia, všetkých vozov, zásob a diel sa zmocnili kuruci. Ujst' sa podarilo iba asi 200 jazdcov.²³

Ottlyk zasiahol až do poslednej fázy smolenickej bitky. Keď sa kuruci po svojom víťazstve pustili do zbierania koristi, vydalo sa ďalších asi 1 200 pešiakov s dvoma delami za generálom Ritschanom smerom k Jablonici. Do cesty sa im však postavil Ottlyk so svojimi vojakmi. Cisárske jednotky sa zastavili a zatiaľ dorazili aj Bercsényiho jazdci, ktorí ich prenasledovali už od Smoleníc. Ottlyk zaútočil neďaleko od Cerovej, načo cisárski pešiaci ustúpili k Plaveckému hradu, kde sa zastavili pri kaštieli. Kuruci ich neprenasledovali, lebo im to znemožňovala bohatá korisť, ktorou boli naložení. Generál Ritschan sa medzitým uzavrel v kaštieli v Jablonici, kam sa presunul Ottlyk aj ostatné kurucké jednotky. Podvečer bol už pri kaštieli Bercsényi s asi 2-tisíc pešiakmi a vyslal ku generálovi trubača s ponukou na kapituláciu. Ritschan reálne zvážil svoje možnosti a rozhodol sa rokovať o vzdaní sa. Vyjednávania viedli dvaja cisárski a dvaja kuruckí dôstojníci. Bercsényi rokovania poveril Imricha Ebeczkého a Ottlyka. Ich výsledkom bola okamžitá kapitulácia, pričom všetci vojaci a dôstojníci, vrátane generála, padli do zajatia. Kuruci ich odviekli do Trnavy, kde ranených umiestnili v špitáli. Cisárski dôstojníci si pritom mohli ponechať vlastné kone. Bercsényi potom odviezol svoju armádu do Majcichova, kde sa kuruci utáborili a rozpredali získanú korisť.²⁴

Smolenická bitka bola dlho jediným významnejším vojenským stretnutím povstania, na ktorom sa Ottlyk osobne zúčastnil vo veliteľskej funkcii. Zdá sa, že práve on mal nemalý podiel na víťazstve kurucov a zajatí generála Ritschana.

Po niekoľkých dňoch sa kurucké vojsko rozdelilo. Generál Károlyi (Károli) s počtom asi 3-tisíc mužov opustil tábor. V Šamoríne prekročil cez prievoz Dunaj a začal vojenské operácie v Zadunajsku. Kvôli očakávanej koristi sa však za ním odobrli aj mnohí iní vojaci z majcichovského tábora a ďalší zasa odišli s korisťou domov. Keď sa to Heister dozvedel, rozhodol sa zaútočiť na oslabené kurucké vojsko. To sa však zavčasu stiahol. Ottlyka s asi 500 jazdcami poslal Bercsényi na moravské hranice, s úlohou podniknúť výpady na Moravu a kontrolovať okolie Skalice, ktorá sa neďavno pridala k Rákócziimu.²⁵

V polovici mája sa zdržiaval v Topoľčiankach, kde sa pripravoval na vpád na Moravu. Keďže k dispozícii mal iba asi 500 jazdcov, vyslal kuruckého plukovníka Luzsinszkeho (Luzinský), aby zhromaždil stoličné oddiely. Ďalších 350 pešiakov, vedených plukovníkom Winklerom, poslal na posilnenie banských miest. Mnohí z nich cestou ušli, tých dal potom pochytať a uväzniť v bánovskom kaštieli. Na Moravu sa však ani posilnený stoličnou pechotou vpadnúť neodvážil, a pretože zamýšľal zničiť habsburské vojsko v priesmykoch, žiadal od Bercsényiho ďalších jazdcov.²⁶

Začiatkom júla po nejakej menšej bitke sa spojil s Ocskaym a s asi 2 500 vojakmi a 500 ozbrojenými sedliakmi prekročil Dunaj pri Rasticiach.²⁷ O niekoľko dní sa na čele 3 000 jazdcov pohyboval na Morave, a keď sa márne snažil vylákať deväť stotín cisárskej jazdy utá-

23 *Forgách Simon emlékirata*. In: Rákóczi tükör. *Naplók, jelentések, kéziratok a Rákóczi-szabadságharcról I.* (Ed. Köpeczi, Béla – R. Várkonyi, Ágnes). Budapest 1973, s. 485-486.

24 Ottlyk György önéletírása, s. 90-91.

25 Tamže.

26 MOL Budapest, P 396: Károlyi Család Levéltára, Acta politica, Acta Rákócziina, 1704, 1-A-15: Ottlykov list Bercsényimu zo 16. V. 1704.

27 *Székesi gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704-1712, I* (Ed. Thaly, K.), Budapest 1875, s. 73: List z 8. VII. 1704.

borených v Strážnici, vrátil sa s bohatou korisťou domov.²⁸ V auguste sa potom spolu s jednotkami Ladislava Ocskayho a Wilhelma Winklera zúčastnil na dobytí a obsadení Brunova na Morave, kým sa generál Breuner s niekoľko tisíčkami vojakmi, určenými na obranu hranice, vyhýbal boju s kurucmi.²⁹

Popri iných úlohách sa Ottlyk v nasledujúcich týždňoch opäť niekoľkokrát objavil aj pod obliehaným Trenčínom. Už na konci mája spolu s Františkom Poturnaym, Imrichom Bezeghom (Bezeg) a Alexandrom Luzsinszkym velil kurucovi, ktorí sa utáborili vo Veľkých Bierovciach a začali obliehať mesto, pričom niekoľkokrát vpadli na zle chránené predmestia.³⁰ Na začiatku ho Bercsényi znovu vyslal do Trenčína, kde sa spolu s Pavlom Prileszkým (Príleský) snažil presvedčiť obrancov o kapitulácii mesta.³¹ V jeseni Ottlyk ešte niekoľkokrát písal do pevnosti listy týkajúce sa uzavretia či predĺženia prímeria.³²

Začiatkom septembra sa mal dostaviť do Bercsényiho tábora vo Veľkom Kýre a o niekoľko dní nato mal spolu s Ocskaym prísť k Pezinku. Tam však nedorazil, lebo medzičasom ochorel.³³ No už 12. septembra mu Bercsényi zveril velenie nad svojím vojskom v Dolnej Strede. V nasledujúcich dňoch sa rozhodol Ottlyka s Ocskaym poveriť vpádom do Rakúska.³⁴ O týchto udalostiach sa neskôr pri písaní svojho životopisu z pochopiteľných dôvodov nezmieňoval. Ponosoval sa však, že časté a rýchle ťaženia mu neboli po vôli.

To bol podľa jeho vlastných slov jeden z hlavných dôvodov, pre ktorý sa v jeseni rozhodol prijať miesto Rákócziho dvormajstra. V tejto funkcii pôsobil až do konca povstania a v nasledujúcich rokoch sa pre zaneprázdnenosť na dvore vojenských akcií aktívne zúčastňoval iba výnimočne. Bercsényi zrejme nemal hneď k dispozícii podobne skúseného veliteľa jazdy, a tak už o niekoľko dní, 18. októbra 1704, v jednom liste poznamenal, že by „*tam bol na osob pán Ottlyk*“.³⁵

V lete roku 1705 sa Ottlyk nepriamo zúčastnil ďalšej bitky povstania medzi Červeným Kameňom a Budmericami, ktorá však pre kurucov už zďaleka nebola taká úspešná ako pred rokom pri Smoleniciach. V auguste 1705 sa Rákóczi s hlavnými silami usiloval obklúčiť a zničiť početne menšie vojsko hlavného veliteľa cisárskej armády v Uhorsku maršala Ludwiga Herbevilleho. Najprv sa pokúsil vlákať cisársku armádu do pasce severne od Hlohovca a východne od Serede, medzi riekami Váh a Dudváh, v dňoch 4. a 5. augusta 1705. Usiloval sa tak nielen zničiť 12-tisícové nepriateľské vojsko, ale najmä zabrániť mu v zásobovaní a posilnení posádok obliehaného Leopoldova a Trenčianskeho hradu. Napriek tomu, že kuruci disponovali početnou prevahou, nepodarilo sa im realizovať manéver na obklúčenie a vinou chýb koordinácie veliteľov napokon silnejší povstalci pred maršalom ustúpili. Tejto operácii sa zúčastnil aj Ottlyk ako veliteľ kuruckej pechoty a zohral v nej nie práve pozitívnu úlohu. Podľa svedectva účastníka týchto udalostí francúzskeho dôstojníka Louisa Lemaireho práve v momente, keď s rozostavenými delami čakali na hlavné povstalecké sily,

28 Tamže, s. 75.

29 THALY, K.: *Ocskay László II. Rákóczi Ferencz brigadérosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703-1710*. Budapest 1905, s. 44.

30 Trencsénvári napló, s. 424.

31 Tamže, s. 429.

32 Tamže, s. 434, 435.

33 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704-1712, I (Ed. Thaly, K.), Budapest 1875, s. 111: List zo 4. IX. 1704.

34 Tamže, s. 136.

35 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704-1712, I (Ed. Thaly, K.), Budapest 1875, s. 222: List z 18. X. 1704.

aby uzavreli do pasce približujúcich sa cisárskych vojakov, priniesol Ottlyk Rákócziho rozkaz na stiahnutie kanónov a obsluhy.³⁶

Herbeville sa po ústupe kuruckého vojska najprv utáboril v Trnave a odtiaľ v snahe vyhnúť sa otvorenej bitke, pochodoval smerom na Moravu. Keď zišiel z krajinskej cesty, aby obišiel kurucov, ktorí ho čakali v Ciferi, pochodoval ďalej po úzkych cestách v dolinách Malých Karpát. Práve tento terén považovali Rákócziho generáli za najvhodnejší na útok, podobne ako v predchádzajúcom roku pri Smoleniciach. Napriek Rákócziho pochybnostiam o úspechu stretnutia v teréne, kde sa nemohla rozvinúť kurucká jazda, Ebeczky (Ebecský), Ocskay, Esterházy, dokonca i sám Bercsényi ho presviedčali o výhodnosti postavenia jeho jednotiek a radili mu zaútočiť na Herbevilleho v údolí medzi Červeným Kameňom a Budmericami. Na naliehanie niektorých z nich nahováral Rákócziho na tento manéver aj dvormajster Juraj Ottlyk, ktorého názor si vodca odboja, vzhľadom na jeho skúsenosti z predchádzajúceho povstania, vážil.³⁷ Nepriamo tak prispel k porážke povstaleckého vojska v budmerickej bitke. Herbeville odhadol zámery povstalcov a preskupil svoje jednotky, pričom kuruckí velitelia na čele s Bercsényim nedokázali koordinovať svoje sily a nesplnili niektoré Rákócziho rozkazy. V bitke síce cisárske vojsko utrpelo výraznejšie straty, kurucká jazda však prepadla panike a z boja ušla. Z bojového poľa sa potom stiahli aj ostatné oddiely a stretnutie sa tak skončilo nečakaným víťazstvom maršala Herbevilleho.³⁸

Dňa 13. apríla 1706 v Nových Zámkoch vymenoval František II. Rákóczi Juraja Ottlyka za prefekta všetkých thökölyovských majetkov.³⁹ S novou funkciou tak v apríli 1706 získal Ottlyk ďalšie povinnosti: starať sa okrem rákócziovských a skonfiškovaných majetkov aj o rozsiahle statky, patriace kedysi otčimovi kniežaťa (tiež z veľkej časti skonfiškované odporcom odboja). V súvislosti s týmto úradom sa viac venoval správe, kontrole a riadeniu hospodárenia na nich, čo tvorilo významnú časť hospodárstva povstaleckého štátu.

V lete 1706 uvažovali vodcovia odboja o ďalšom, vojenskom úrade pre Ottlyka. Rákóczi aspoň formálne obnovil tradičné vojensko-správne funkcie z predchádzajúceho storočia, tzv. hlavné kapitanáty. Od jari 1706 zamýšľal obsadiť úrad dolnouhorského hlavného kapitána (generála) so sídlom v novozámockej pevnosti, za ktorého chcel pôvodne menovať maršala Bercsényiho. Ten však o tento post nemal záujem a navrhoval radšej generála baróna Štefana Sennyeyho (Šeňneji).⁴⁰ Pritom zdôrazňoval, že vicegenerálom musí byť evanjelik, lebo „inak vybuchne (slovenské) impérium s Petrőczim (Petrőci)“.⁴¹ Na toto miesto Bercsényi jednoznačne navrhoval Ottlyka, lebo, ako písal, nevedel „určiť iného okrem pána Ottlyka spomedzi vojsk v tomto kraji“, iba poznamenal, že nevie, či „Jeho Výsosť by chcela byť bez neho“.⁴² Nie je jasné, či preto, alebo z iného dôvodu, no Rákóczi vtedy upustil od úmyslu obsadiť úrad dolnouhorského hlavného kapitána.

Niekedy v druhej polovici roka 1707 vytvoril Rákóczi nový vrcholný úrad hospodárskej

36 Louis Lemaire: *Beszámoló mindarról, ami a magyarországi háborúban történt az 1705-ös hadjárat kezdetétől 1708 márciusáig*. In: Rákóczi tükör. Naplók, jelentések, kéziratok a Rákóczi-szabadságharcról I. (Ed. Köpeczi, Béla – R. Várkonyi, Ágnes). Budapest 1973, s. 194-195.

37 *II. Rákóczi Ferenc Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig*. Budapest 1978, s. 358.

38 KÖPECZI, B. – R. VÁRKONYI, Á.: *II. Rákóczi Ferenc*. Budapest 2004, s. 255-259.

39 HECKENASZT, G.: *Ki-ki csoda a Rákóczi szabadságharcban*. Budapest 2004, s. 320.

40 MÉSZÁROS, K.: *II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigádérosai*. Budapest 2006, s. 53.

41 Tamže. Pod „slovenským impériom“ rozumeli súčasníci územie na severe dolnouhorských stolíc, ovládané slovenskou evanjelickou šľachtou.

42 *Székesi gróf Bercsényi Miklós levelei II. (1706-1708)* (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1877, s. 173.

správy – Dvornú hospodársku radu – na riadenie svojich rodových, zdedených a skonfiškovaných majetkov. Na jej čele stálo samo knieža a funkciu podpredsedu vykonával Ottlyk.⁴³

Ku koncu roka 1707 však opäť figuruje ako veliteľ početnejších kuruckých jednotiek, a to bez toho, že by bol zbavený jedného či druhého úradu na kniežacom dvore. Počas svojho pobytu v Trenčianskej stolici v októbri 1707 upozorňoval maršala Antona Esterházyho (Esterházi) na slabú posádku v Ilave, ktorá by sa ľahko mohla stať korisťou cisárskeho vojska z Nového Mesta nad Váhom. Tí práve vtedy porazili menšiu pešiu jednotku pri Soblahove. Vzhľadom na nedostatok vojakov navrhoval použiť poddaných na obsadenie postavení pri Ilave. O vojenských kvalitách trenčianskych sedliakov nemal však vysokú mienku, zato sa veľmi pochvalne vyslovoval o obyvateľstve Oravy, kde bolo podľa neho množstvo ozbrojeného ľudu, ktorý iba čakal na to, aby mohol vystúpiť po boku kurucov, „pripravený na in-surrekciu“.⁴⁴ Navrhoval tak okamžite získať až tisíc vojakov. Každopádne však žiadal poslať aspoň niekoľko sto kurucov na posilnenie posádok v Ilave a v Bánovciach. Vojsko z Nového Mesta sa totiž viackrát objavilo na okolí, čo spôsobilo paniku medzi obyvateľstvom, schovávajúcim svoj majetok a dobytok v horách. Zrejme medzitým zmenil názor aj na trenčianskych poddaných, ktorých navrhoval ozbrojiť a zaradiť ku kuruckým pešiakom.⁴⁵

V prvých dňoch novembra na rozkaz Rákócziho vtrhol Ottlyk s niekoľkými jazdeckými plukmi do susedného Sliezska. Cieľom tejto dlhšie plánovanej akcie malo byť obsadenie dvoch bližšie neurčených sliezskejších miest a získanie potravín pre zásobovanie vojska.⁴⁶ Bezprostredným podnetom pre Ottlykov vpád boli nepokoje sedliakov, búriacich sa proti stále sa zvyšujúcim daniam, o ktorých sa Ottlyk dozvedel v septembri počas pobytu v Humennom.⁴⁷ Zrejme tam sa zrodil plán na výpravu do susednej državy, pravdepodobne aj s úmyslom zistiť možnosť využitia miestneho povstania na vojenské ciele kurucov. Sliezske obyvateľstvo, rovnako stavy, ako i sedliaci, z viacerých príčin sympatizovali s Rákócziom a jeho odbojom. Ottlykova výprava trvala krátko, týždeň, od 29. októbra do 5. novembra 1707. Jeho jazdecké vojsko sa ukázalo ako nedostatočné na splnenie plánovaného cieľa, a preto žiadal vyslať na pomoc husársky pluk Ladislava Ocskayho. V liste, písanom z Bialej (Bieliz), informoval o utrpení obyvateľstva Sliezska pod habsburským vojskom i o zničení a vyčerpaní krajiny. Keďže pomoc zrejme nedostal, po niekoľkých dňoch sa vrátil do Trenčianskej stolice.⁴⁸

Na začiatku novembra písal Bercsényi o tom, že k Ottlykovi do Bánoviec poslal pluky Szalaiho (Salai), Mikháziho (Mikházi) a Pavla Orosza (Oros) s praporom Urbana Czelde-
ra⁴⁹, ktorým však pre zdravotné ťažkosti nemohol veliť. O necelý týždeň nato vyslal potom Bercsényi samotného Ottlyka do Ružomberka, aby upokojil poddaných a zrejme aj naverboval nových vojakov.⁵⁰ O tri dni, 11. novembra, odviezol na rozkaz Rákócziho šesť plukov do Topoľčian.⁵¹ V druhej polovici mesiaca už očakával Ottlyka aj Ocskayho s ich jednotka-

43 Ottlyk György önéletrása, s. 80-81.

44 OSzK – Fol. Hung. 1389, 7, fol. 108: Ottlykov list Antonovi Esterházymu z 29. októbra 1707.

45 OSzK – Fol. Hung. 1389, 7, fol. 108: Ottlykov list Antonovi Esterházymu z 29. októbra 1707.

46 CZIGÁNY, I.: „Sliezska záhada“ – otázniky kuruckého ťaženia r. 1708. In: *Nedáľe od Trenčína... Pamätníka k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej*. (Ed. Segeš, V., Šedová, B.) Trenčianska Turná – Bratislava 2008, s. 92.

47 MOL Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému z 22. X. 1707.

48 MOL Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému z 3. XI. 1707.

49 Székési gróf Bercsényi Miklós levelei II. (1706-1708). Budapest 1877, s. 467: List z 3. XI. 1707.

50 Tamže, s. 480: List z 8. XI. 1707.

51 II. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyvei levéltárának egykorú lajstromaival 1703-1712, II. (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1873, s. 134: List z 11. XI. 1707.

mi v Bojniciach.⁵² Tieto nové veliteľské úlohy Ottlyka boli akiste tiež jednými z dôvodov na jeho povýšenie.

Dňa 23. novembra 1707 povýšil Rákóczi Juraja Ottlyka na tzv. „brigadiera“.⁵³ Táto hodnosť, zodpovedajúca dnešnej hodnosti brigádneho generála, bola v uhorskej vojenskej tradícii nová. Kurucké hlavné velenie ju prevzalo z Francúzska a určená bola pre veliteľov veľkých jednotiek pechoty a jazdy. V kuruckom vojsku neboli brigádnici označovaní za generálov tak ako je to v súčasnosti, a vo vojenskej hierarchii stáli medzi plukovníkmi a generálmi. Tak sa Ottlyk, napriek tomu, že od jesene 1704 vojskám spravidla už nevelil, fakticky stal koncom roku 1707 generálom. Je zaujímavé, že vo svojom životopise sa o tejto udalosti vôbec nezmieneil.⁵⁴

V lete 1708 sa Ottlyk ako kniežací dvormajster zúčastnil pochodu celej armády na severozápad aj nešťastnej bitky pri Trenčíne. Dokonca sám zohral istú úlohu pri zmene Rákócziho plánu, keď sa rozhodol namiesto rýchleho pochodu do Sliezska zasiahnuť do lokálnych bojov na Považí a napokon neobliehať Leopoldov, ale Trenčiansky hrad. Predovšetkým Ottlyk spolu s ďalšími vysokými dôstojníkmi, ktorí udržiavali písomný styk s Trenčanmi, radil kniežatú, aby zaútočil na zásobovaciu kolónu cisárskeho generála Viarda, smerujúcu k Trenčianskemu hradu. Po jej zničení sa mal potom ľahko zmocniť pevnosti.⁵⁵ Takisto neskôr, keď sa Rákóczi opäť prikláňal k obliehaniu Leopoldova, ktorého okolie na rozdiel od Trenčína dokonale poznal, Ottlyk spolu s Ocskayom, Luzsinszkym, barónom Zaym (Zai) a Mednyánszkym (Medňanský) rezolútne stáli za plánom Bercsényiho na dobytie Trenčianskeho hradu.⁵⁶

Ottlyk bol priamym účastníkom trenčianskej bitky. Počas boja sa nachádzal v Rákócziho štábe a mohol tak sledovať jej priebeh, ktorý neskôr stručne opísal v svojej autobiografii:

„Lebo r. 1708 knieža s Bercsényim a celým vojskom skutočne právom zakúsil bič Boží. Keď sa dostal k Trenčínu, za chrptom s hámorským lesom, mal dobrých osem tisíc pešiakov, jazdeckého vojska nie oveľa menej a štrnásť poľných tarasníc. Hajster (Heister) pritom s piatimi tisíckami jazdcov, bez akejkoľvek pechoty, prešiel pri Novom Meste nad Váhom, ani nemysliac, žeby sa s nami mal stretnúť. Avšak, naraziac na naše vojská, najprv, poraziac pri Rozvadziach kurucký oddiel viac ako poldruha stovky jazdcov, prišiel za ich chrptom až celkom k Hámrom. Vtedy skoro ráno sa v kuruckom tábore strhol poplach. Knieža s Bercsényim, zodvihnúc tábor, zoradili vojská, avšak neschopní veliteľia zostavili vojsko tak hanebne, že múdri nemeckí generáli ako Hajster, pán Pálffy (Pálfi), prehliadli ich neporiadnosť. Lebo aj oni, vyslúc nemecké vojsko v líniiach na sedličianske vršky smerom k lesu, videli, akí sú kuruci silní a začali s pochodom ku Trenčínu. Najprv začali pochodovať okolo turnianskeho majera, odtiaľ cez priekopu, ktorá bola pod hámorským lesom, na vrchol vrška, ležiaceho v smere hámorského lesa, tam začali rozvíjať líniu. Naše vojsko tiež vyslali na ten kopec nad hámorským lesom, no vskutku hanebne: lebo pechotu oddelili od jazdy, jednu jej časť nechali v údolí, druhú časť odviekli k lesu a tretiu k hámorskému lesu. Nemci pritom stále len ľpeli na týchto líniiach a ak by ich tí boli tam rázne napadli, boli by Nemci upadli do úplnej hanby. Avšak, nevedomosť vždy spôsobu-

52 Székési gróf Bercsényi Miklós levelei II. (1706-1708). Budapest 1877, s. 498: List z 21. XI. 1707.

53 HECKENASZT, G.: Ki-ki csoda a Rákóczi szabadságharcban. Budapest 2004, s. 320. Keďže v súčasnosti táto hodnosť neexistuje, ale zodpovedá brigádnemu generálovi, bude správne nazývať Ottlyka aj ďalších kuruckých „brigadierov“ generálmi.

54 Kvôli zmeneným politickým pomeroch v krajine v čase písania svojich spomienok.

55 II. Rákóczi Ferenc Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Budapest 1978, s. 405.

56 THALY, K.: Ocskay László II. Rákóczi Ferencz brigadérosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703-1710. Budapest 1905, s. 243.

je veľké škody, a tak, keď sa Nemci chceli od nás so čtou oddeliť, vtedy na ľavom krídle (Pekri) stretnutie Srbov s vojskom pána Štefana Ebeczkého (Ebecký) skončilo tak hanebne, keď chceli kuruci zahnať útočiacich Srbov a potom sa opäť zoradiť do línií, bičom veľkého Boha, bez akéhokoľvek nebezpečenstva, bez akejkolvek zbabelosti spôsobili sami vo vlastných radoch zmätok a začali utekať a následne aj ďalšie vojská zanechali zostavu a už sa pohli k Mníchovej Lehote. Nemci sa zamysleli a vidiac to, s radosťou vpadli nášmu vojsku do chrbta, najprv ženúc celú jazdu lesom a lehotianskym údolím, potom sa obrátil proti pechote, najmä palácovému pluku, ktorý regulérne stál v hámsorskom lese, no jeho plukovník Ján Szent-Iványi (Sentiváni) sa správal psovsky. Lebo, pochytiac prvú zástavu, odcváľal na konskom chrbte a svoj pluk tam nechal zničiť. Bez veľkého krviprelievania ho však nebolo možné poraziť, no nemeckí dôstojníci vyhlásili milosť, aby zložili zbrane, že ich omilostia. Vzhľadom na to nepremyslene zložiac zbrane, mnohých z nich zabili, ďalších ako dobytok, tak hnali do trenčianskeho zajatia. Sám Rákóczi vo veľkom cvale s koňom spadol, schytil ďalšieho koňa, avšak ten, na ktorom cváľal, ihneď zdochol. V tomto zmätku jedna časť Rákócziho vojska hanebne utekala hore údolím, priekopami, druhá časť, ako aj knieža cez inovecký kopec strminou ku Zlatníku.⁵⁷

Ottlyk utekal tým istým smerom ako Rákóczi, za ktorým zaostal, keď sledoval tragický priebeh bitky, pričom uvažoval, „z akého dôvodu sa rozutekalo také krásne vojsko.“⁵⁸ Preto knieža dohonil až za kopcom.

Z domácich si vybrali sprievodcu a v neskorých večerných hodinách dorazili k Topoľčiankam. Pri Nitrianskej Strede prekročili Nitru a v kaštieli v Strede sa ubytovali. Okolo polnoci k nim dorazil aj Bercsényi. V Nitrianskej Strede strávili noc až do svitania. Zo strachu o rodinu sa rozhodol odprevať manželku do bezpečia Bojnického hradu. S veľkými ťažkosťami sa mu podarilo prehovoriť Rákócziho, aby ho pustil do Uheriec. Po príchode sa mal potom k nemu pripojiť v Topoľčiankach.⁵⁹

Keď tam na druhý deň okolo poludnia dorazil, manželku už v kaštieli nenašiel, keďže medzitým sa sama vypravila smerom k Bojniciam, cez Fačkovský priesmyk do Trenčianskych Teplíc. Do Teplíc chcel ísť aj Ottlyk a ostať tam cez noc, avšak zistil, že Heister okolo piatej popoludní obsadil už celý kraj okolo Bánoviec. Po týchto správach opustil Uherce a vybral sa cez hory k Topoľčiankam. Kurucké vojsko našiel na svitaní utáborené v údolí, bez akéhokoľvek zabezpečenia alebo stráží. Rákócziho s Bercsényim našiel v topoľčianskom kaštieli, pričom sa ešte vôbec nechystali na cestu. Podľa Ottlyka zachránil vtedy knieža i s Bercsényim, pričom mali šťastie, že cisárske vojsko sa nepohlo z Bánoviec večer, lebo to by už ráno zatlačilo vodcu odboja do topoľčianskeho kaštieľa. Dali sa preto rýchlo na ďalší ústup a už popoludní vystriedal kurucov v Topoľčiankach Heister.

Vzhľadom na rýchly postup cisárskej armády sa Bercsényi rozhodol odvieť svoju manželku z Bojníc na bezpečnejšie miesto, na hrad Muráň. Túto úlohu zveril Ottlykovi, ktorému dal k dispozícii 30 jazdných karabinierov a 15 dôstojníkov z kniežacej šľachtickej gardy. Vydali sa smerom ku Svätému Krížu, kde sa však dozvedel, že Bercsényiho manželka medzitým už odišla do Banskej Bystrice.⁶⁰

O niekoľko dní sa vrátil do Rákócziho tábora. Vodca odboja s Bercsényim ho koncom leta 1708 poverili dôležitými úlohami, spojenými s obnovou zničenej armády a zabezpečením rozvrátených severozápadných stolíc v prvých týždňoch po nešťastnej trenčianskej bitke.

57 Ottlyk György önéletírása, s. 110.

58 Tamže, s. 110.

59 Tamže, s. 111.

60 Tamže, s. 112.

Na niekoľko mesiacov sa vtedy dvormajster opäť zmenil na vojaka a veterán kuruckej i protitureckej vojny začal energicky plniť svoju novú úlohu.

Pôvodne bol Ottlyk poverený organizovaním šľachtickej insurekcie Trenčianskej, Nitrianskej a Oravskej stolice, ako aj zostavením pešieho vojska z poddaných v týchto stoliciach. Keďže na splnenie týchto rozkazov sa vydal opäť do Trenčianskej stolice, dostal ešte ďalšiu, dôvernú úlohu. Vzhľadom na to, že ešte v priebehu trenčianskej bitky došlo k niekoľkým dezerciam kuruckých dôstojníkov a vojakov a k Rákóczimu sa dostali správy o rokovaniach niektorých veliteľov s chorváckym podbáanom maršalom Jánom Pálffym, poveril Ottlyka vyšetrením možných prípadov zrady na území Trenčianskej stolice. Konkrétne myslel najmä na husárskeho generála Ladislava Ocskayho, ktorý ignoroval viaceré jeho rozkazy.⁶¹

Na zabezpečení obrany stolíc, ktoré boli po trenčianskej bitke najviac vystavené možnému postupu cisárskej armády, sa mali pôvodne podieľať traja brigádni generáli: Štefan Petrőczy, Juraj Ottlyk a Ladislav Ocskay. Petrőczy (Petrőci) mal zostaviť jednotky z insurekcie spomínaných troch stolíc, Ottlyk najmä zburcovať trenčianskych a oravských poddaných, ozbrojených puškami a kosami a obidvaja sa potom mali spojiť s Ocskayho husárskym plukom. Spolu mali potom postupovať k Bojniciam a po prípadnom páde Nitry k Solčanom, kde sa k nim mali pripojiť pešie pluky Wilhelma Winklera a Urbana Czeldera, spolu s ozbrojenými pohronskými poddanými pod vedením plukovníka Jána Srétera.⁶² Avšak vzhľadom na to, že Petrőczy bol chorý a Ocskay so svojimi husármi reagoval na rozkazy iba veľmi neochotne, prevzal hlavné velenie nad týmito akciami Ottlyk. Už 14. augusta písal Bercsényi Rákóczimu o tom, aby Petrőczy velenie nad svojimi jednotkami aj insurekciou prenechal Ottlykovi, ktorý musel zabezpečiť aj časť stolice, chránenú Ocskayho jazdou, lebo ten sa stiahol na Lietavský hrad.⁶³

Zakrátko po príchode na územie stolice sa dvormajster stretol s generálom Ocskaym a už po prvom rozhovore nadobudol presvedčenie o jeho zradných úmysloch, na čo hneď upozornil aj Bercsényiho.⁶⁴ O generálovej zrade ho ešte viac presvedčil jeho odchod z Trenčína na hrad Lietavu. Bercsényi však Ottlykove domnienky a dôkazy nepovažoval za dostačujúce pre Ocskayho zajatie. Preto dvormajster nariadil aspoň uväznenie hlavného strážmajstra (mjr.) Martina Szentiványiho, ktorý počas trenčianskej bitky opustil peší pluk a neskôr sa štyri mesiace zdržiaval mimo svojich jednotiek.⁶⁵

Rovnako svedomito sa venoval aj svojej ďalšej úlohe. Na lednickom panstve zhromaždil pomerne kvalitné vojsko, zložené z dobre vycvičených Rákócziho poddaných, vyzbrojených puškami. V priebehu niekoľkých dní podnikol inšpekčnú cestu po všetkých hradoch v stolici a podnikol najnutnejšie opatrenia na posilnenie ich obranyschopnosti. Snažil sa spojiť aj s Ocskaym, aby sa v zmysle Bercsényiho rozkazu spolu vydali k Bojniciam, ten však jeho výzvy ignoroval a v tajnosti presunul svoj majetok do Poľska. Odmietol aj Ottlykovu ponuku na ubytovanie svojej rodiny na Oravskom hrade, lepšie opevnenom ako Lietava, čo vzbudilo ďalšie dvormajstrove podozrenia. V tom istom čase mu Rákőczy zveril velenie pluku jazdeckých karabinierov plukovníka Alexandra Luzsinszkeho a podriadil mu aj peší pluk brigádneho generála Urbana Czeldera.⁶⁶ Keďže pôvodne im mal veliť Ocskay, ten-

61 THALY, K.: Ocskay László..., s. 267.

62 Tamže, s. 267.

63 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 19: Bercsényiho list zo 14. VIII. 1708.

64 Tamže.

65 THALY, K.: Ocskay László..., s. 269.

66 Tamže.

to čin kniežaťa dokladá tak pretrvávajúcu nedôveru k Ocskaymu, ako aj presvedčenie o veliteľských schopnostiach a oddanosti Ottlyka. Ako ukázali udalosti nasledujúcich dní, nepriamo tak zachránil tieto kvalitné jednotky pred deštrukciou alebo dokonca prechodom k nepriateľovi.⁶⁷

Počas korešpondencie aj osobných rokovaní s Ocskaym nadobudol Ottlyk podozrenie voči ďalšej vysokopostavenej osobnosti povstaleckého štátu, titulárnemu biskupovi a Rákócziom poverenému administrátorovi Nitrianskej diecézy Ladislavovi Pyberovi. Generál aj biskup vedeli o podozrení dvormajstra i kniežaťa, a preto sa pokúsili očistiť v očiach Bercsényiho. Celú vec skresľovali ako konflikt dvormajstra-evanjelika proti katolíckemu biskupovi a generálovi, na čo využili aj nedávny konflikt Ottlyka s ilavským prepoštom.⁶⁸ Tieto argumenty pomerne ľahko presvedčili Bercsényiho, ktorý mal už skôr konflikty s Ottlykom, okrem iného aj pre jeho prílišnú angažovanosť v záujme evanjelickej cirkvi.

Podľa pôvodného plánu mal postupovať Ottlyk spolu s Petrőczim a Ocskaym k Bojniciam a odtiaľ k Solčanom, kde sa mali spojiť s Andrásyho (Andráši) vojskom z oblasti banských miest.⁶⁹ Bercsényi s nimi rátal pri posilnení obrany Nitry, ktorú v najbližších týždňoch zamýšľal podmaršal Pálffy dobyť. Tieto plány sa však napokon neuskutočnili. Ottlyk síce zhromaždil asi 2 000 ozbrojených poddaných z Trenčianskej a rovnako i z Oravskej stolice, tí však odmietli odísť do Nitrianskej stolice. Trenčania boli ochotní iba vpadnúť na Moravu, kde, keďže tam nebola prítomná armáda, mali možnosť získať bohatú korisť⁷⁰ a Oravčania zasa chceli zabezpečiť severné okresy stolice proti zbojníkom, ktorí prenikali z Poľska a terorizovali dediny. K Bojniciam sa tak 25. augusta vydal z Veľkých Uheriec so značne zmenšeným vojskom. Po ceste odviezol vojenských zajatcov z Topoľčian, ktoré bránilo iba 60 pešiakov.⁷¹ V liste Jánovi Radvanskému informoval o mnohých prechodoch na stranu nepriateľa i ťažkej situácii Nitry, obrancovia ktorej, napriek štvordňovému prímeriu, nemohli bez pomoci zvonku dúfať v záchranu mesta.⁷²

Práve, keď Ottlyk so svojou pechotou vyrazil z Uheriec smerom do Bojníc, veliteľ Nitry barón Gašpar Révay (Révaj) po štvordňovom obliehaní vydal pevnosť Pálffymu. Pri dobytí Nitry zohral nemalú úlohu aj spomínaný, Ottlykom zo zrady podozrivý biskup Pyber, ktorý ako administrátor diecézy vyvíjal tlak na viacerých kňazov i dôstojníkov v záujme kapitulácie pevnosti.

Ottlyk so svojimi insurgentami a ozbrojenými sedliakmi tak dorazil už prineskoro na to, aby mohol zabrániť strate Nitry. Prekvapivo rýchly pád dobre opevneného Nitrianskeho hradu a ďalšie udalosti odhalili krízu kuruckej moci v severozápadných stolicách. Po trenčianskej katastrofe, ktorá znamenala rozpad majestátnej povstaleckej armády, otriasol dôverou obyvateľov stolíc, najviac postihnutých postupom Heisterovho a Pálffyho vojska, v povstanie a jeho vodcov. Šľachta Nitrianskej a Trenčianskej stolice, vrátane vyšších povstaleckých dôstojníkov, sa obávala obsadenia svojich majetkov a ich následnej konfiškácie. Mnohí šľachtici preto odmietali nastúpiť do insurekčného vojska a iba neochotne reagovali na Ottlykove výzvy. Ďalší začali hľadať cestu k zblíženiu s cisárskymi veliteľmi, k čomu ich pobádal najmä generál Pálffy operujúci v Nitrianskej stolici. Svoju úlohu tu iste zohrala aj

67 Koncom augusta totiž spolu s Ocskayom prešiel k Pálffymu aj väčší počet jeho vojakov.

68 THALY, K.: Ocskay László..., s. 280.

69 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 25: Bercsényiho list z 20. VIII. 1708.

70 THALY, K.: Ocskay László..., s. 283.

71 Tamže, s. 284.

72 Magyar Országos Levéltár (MOL) Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému z 25. VIII. 1708.

skrytá nevôľa šľachty voči vodcom povstania. Tak sa aj v stoliciach, obsadených zatiaľ kurucmi začali rozširovať rady labancov, a to aj z niekdajších oddaných Rákócziho prívržencov.⁷³ Hrozilo pritom, že spolu so šľachtickými dôstojníkmi prejde na stranu panovníka aj väčšina ich vojakov.

Toto nebezpečenstvo si uvedomoval i Ottlyk, ktorý bol priamo v zasiahnutej oblasti a veľmi dobre poznal mentalitu slovenského zemiaľstva. Dvornajster preto vyvíjal mnohostrannú aktivitu v záujme udržania obyvateľstva severozápadných stolíc a celistvosti vojska. Na jednej strane neúnavne povzbudzoval posádky kuruckých hradov, zemanov i poddaných na dedinách, na strane druhej pokračoval vo vyšetrovaní pripravovanej zrady, pričom sa do jeho podozrenia dostávali nové osoby, neraz aj z blízkeho okolia kniežata. Predovšetkým však naďalej zhromažďoval svedectvá a indicie proti Ladislavovi Ocskaymu. Ocskayho najbližším komplicom pri príprave rozsiahleho sprisahania s cieľom previesť početné kurucké jednotky k Pálffyemu sa stal biskup Ladislav Pyber, už skôr podozrievaný Ottlykom. Ako administrátor diecézy a nitriansky župan mal v stolici veľkú autoritu a ľahko sa mu podarilo presvedčiť viacerých zemanov, aby sa pridali k panovníkovi. K tomu mu pomáhali niektorí duchovní, zastávajúci vysoké funkcie v povstaleckom štáte.⁷⁴

Bol to práve Pyber, ktorý po páde Nitry poskytol Ottlykovi prvý konkrétny dôkaz o prípravách zrady, keď 26. augusta pozval viacerých významných nitrianskych a trenčianskych zemanov na veľkolepý obed do kaštiela vo Veľkých Uherciach. Po obede ich hojne ponúkal vínom, pričom im prečítal list generála Ocskayho, povzbudzujúci na prechod k panovníkovi. Niektorí o dva dni, 28. augusta, spolu s ním odišli do Topoľčian, do tábora generála Pálffyho. Už v predchádzajúci deň, po vyzradení obsahu jeho listu, prešiel v Preseľanoch k bánovmu vojsku spolu s mnohými svojimi vojakmi aj Ocskay. Ottlyk sa o obede v Uherciach dozvedel od plukovníka Jána Bossányiho (Bošáni), ml., ktorý nereflektoval na biskupovu ponuku a vyhľadal dvornajstra v jeho tábore v Slovenskom Pravne.⁷⁵

Samozrejme, Ottlyk o naplnení svojho podozrenia okamžite informoval Rákócziho, pričom zdôraznil chybný postup Bercsényiho, ktorý dôveroval Ocskaymu a ignoroval viaceré jeho podozrenia. Rovnako trpkou konštatoval, že spolu so šľachtickými prebehľíkmi prišli aj o časť Ocskayho a Luzsinského jazdeckého pluku a zvýšilo sa riziko, že Ocskayho príklad budú nasledovať aj ďalší kuruci.⁷⁶

Okamžite po prechode Ocskayho, Pybera a ďalších k nepriateľovi začal Ottlyk vyvíjať veľkú aktivitu v záujme zabezpečenia obrany Trenčianskej a Nitrianskej stolice. Rozposlal listy na všetky kurucké hrady od Ledníc po Bojnice, v ktorých upozorňoval ich veliteľov na Ocskayho zradu, a aby jeho ani ďalších nových labancov nepustili do pevnosti ani s nimi nerokovali. Najväčšiu pozornosť venoval dobre opevnenému a chránenému Bojnickému hradu, na ktorý sa ešte koncom augusta usilovali preniknúť Ocskayho husári.⁷⁷

Keďže po prechode Ocskayho s časťou jeho husárov neostali v Trenčianskej stolici počet-

73 Veľká časť stoličnej šľachty vnímala ďalšie pokračovanie vojny ako veľkú záťaž a mala záujem na uzavretí mieru s panovníkom pri zachovaní niektorých výdobytkov povstania, garantujúcich najmä jej politické, hospodárske a konfesionálne záujmy. Pálffy poznal tieto nálady, a preto zvolil inú taktiku ako ukрутnosťami známym Heister a jeho úsilie o získanie významných osobností povstania na svoju stranu bolo viac-menej úspešné. Viacerí z prebehľíkov patrili k najbližším Rákócziho ľuďom, ako Ocskay, bojujúci na jeho strane od leta 1703 alebo Pyber, ktorého knieža menovalo za administrátora Nitrianskej diecézy a iní.

74 THALY, K.: Ocskay László..., s. 293.

75 Tamže, s. 292.

76 Tamže, s. 293.

77 Tamže, s. 306-307.

nejšie kurucké jednotky, Ottlyk sa stiahol do Turčianskej (Slovenské Pravno) a Liptovskej (Ružomberok, Liptovský Sv. Mikuláš, Liptovský Sv. Peter) stolice a žiadal od Bercsényiho vyslanie jazdeckého pluku, aby mohol zabrániť Pálffymu s novými labancami v ich ďalšom pochode na východ. Na základe viacerých správ sa domnieval, že bude tiahnuť na Levoču. Zrejme preto navštívil začiatkom septembra Kežmarok.⁷⁸

Prechod Ocskayho, Pybera a viacerých zemanov k Pálffymu viedol k ďalšiemu prehĺbeniu krízy kuruckej moci na severozápade krajiny. Vidiek terorizovali cisárske jednotky i skupiny čerstvých labancov, rovnako ako aj bývalých Ocskayho husárov, ktorí odmietli nasledovať svojho veliteľa. Jedni plienili majetky kuruckej, druhí zas šľachty labancov a drancovali nechránené dediny. Rýchlo pokračoval i rozpad ešte stále povstaleckých jednotiek. Šľachtici i poddaní zo stoličných oddielov odchádzali domov, brániť svoj majetok a rodiny. Tento osud postihol po niekoľkých dňoch aj Ottlykom zhromaždené sedliacke vojsko, odoslané spolu so zvolenskou a tekovskou insurekciou k Žarnovici. Samotný Ottlyk veľmi výstižne zhodnotil túto situáciu slovami: „*viac škody nám spôsobilo Pyberovo a Ocskayovo labanstvo, než trenčianska porážka*“.⁷⁹

Vzhľadom na závažnosť situácie vyhovel Bercsényi Ottlykovým žiadostiam o poskytnutie jazdeckého vojska a už 4. septembra k nemu vyslal 2-tisíc jazdcov pod vedením generála Pavla Andrásyho (Andráši). Ten sa mal s dvormajstrom spojiť pri Bojniciach, nechať mu vojakov a vrátiť sa naspäť.⁸⁰ Ottlyka správa o príchode Rétheyho (Rétei) a Bokrosovho (Bokroš) jazdeckého pluku povzbudila. Bezodkladne sa rozhodol vydať na západ, aby v Nitrianskej a Trenčianskej stolici zachránil zvyšky kuruckej moci. Okamžite podnikol opatrenia na vyhlásenie novej insurekcie v troch najohrozenejších stolicích a mobilizáciu kysuckých a oravských sedliakov v sile asi 4-tisíc mužov. Vo svojom nadšení oznamoval Rákóczi-mu: „*Slovenské impérium sa nielen modlí za Tvoju výsosť, ale aj povstalo po jej boku*“.⁸¹

Tak sa Ottlyk na začiatku septembra 1708, mesiac po trenčianskej bitke, ako veliteľ povstaleckej organizácie obrany Trenčianskej, Turčianskej, Oravskej a horných častí Nitrianskej stolice s novými posilami opäť chopil svojej úlohy. Avšak v dôsledku úpadku povstaleckej moci iba s ťažkosťami zhromažďoval insurekčné vojsko, ktoré sa, podľa jeho slov, „*jeden deň rozšírilo, druhý deň zas rozišlo*“. Preto mu trvalo týždeň, kým so svojimi liptovskými a turčianskymi insurgentami dorazil k Bojniciam. Jeho meškanie komentoval Bercsényi slovami: „*Nikdy som veru netúžil po pánovi Ottlykovi tak ako teraz*“.⁸² Medzitým Rákóczi odvedil k dvormajstrovi ďalšie, zväčša jazdecké jednotky, a tak 11. septembra mal už k dispozícii šesť plukov, s ktorými sa mal v čo najkratšom čase presunúť do Topoľčian.⁸³

Nezdržal sa však dlho a už o dva dni, 14. septembra, bol v Bánovciach nad Bebravou, aby osobne zhromažďoval trenčiansku insurekciu, posilnenú o bývalých Ocskayho husárov vedených plukovníkom Pavlom Bokrosom a pluk Luzsinszkého jazdeckých karabinierov.⁸⁴

Tieto sily už pred niekoľkými dňami (pred 8. septembrom) posilnil Rákóczi o časť svojich

78 Tamže, s. 309, 316.

79 Tamže, s. 315.

80 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 63: Bercsényiho list zo 4. IX. 1708.

81 THALY, K.: Ocskay László..., s. 344.

82 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 69: Bercsényiho list Ottlykovi z 9. IX. 1708.

83 II. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyveivel tártanak egykorú lajstromaival 1703-1712, II. (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1873, s. 134: List z 11. IX. 1708.

84 THALY, K.: Ocskay László..., s. 369.

gardových jednotiek (šľachtická sotina, dvorní karabinieri Juraja Ordódyho), ktoré odvelil do Nitrianskej stolice a zveril pod Ottlykovo velenie. Rákóczi si uvedomoval mimoriadnu dôležitosť jeho pôsobenia na čele vojsk v Trenčianskej stolici v chaose po nedávnej katastrofe, o ktorom ho dvormajster podrobne písomne informoval. Zároveň mu oznámil, aby nešetril peniazmi na vojsko, vyplatil vojakom mesačný žold a všetko robil podľa svojho najlepšieho úsudku. Zároveň ho však vyzýval k opatrnosti, aby „*ani svoje vojsko, ani seba nevyviedol zo Spišskej a Šarišskej stolice, lebo tak jeho osobu, ako i jeho vojsko bude ešte potrebovať*“. V tom istom liste ho upozornil aj na zbojníkov v Oravskej stolici.⁸⁵

Počas krátkeho pobytu v Bojniciach dospel Ottlyk k ďalšiemu podozreniu z príprav zrady, a to proti veliteľovi pešieho pluku plukovníkovi Gašparovi Thúróczymu (Turóci). Ten sa príliš dlho zdržiaval na okolí Prievidze, kde, bez akéhokoľvek poverenia, zhromažďoval bývalých Ocskayho husárov. Ottlyka na to upozornili jeho vlastní vojaci. Dvormajstrovo podozrenie vzbudila aj skutočnosť, že plukovník odmietal jeho ponuky na odoslanie svojej rodiny z nechránenej Prievidze do bezpečia Oravského hradu.⁸⁶

Po príchode do Trenčianskej stolice musel Ottlyk zápasíť s podobnými problémami ako počas pochodu z Liptova a Turca. Insurekcia sa schádzala veľmi pomaly, časť vojakov z pravidelných plukov sa svojvoľne rozišla a ďalší po získaní bohatej koristi tiež opustili jednotky. Počet Rétheyho a Bokrosových jazdcov poklesol na niekoľko sto mužov. Preto musel Ottlyk obnoviť disciplínu a odtiahol s týmito jednotkami na severozápad k Žiline a Púchovu, kde ich doplnil o ozbrojených poddaných.

Medzitým poslal svoje najkvalitnejšie vojsko, Luzsinszkého jazdných karabinierov vedených schopným veliteľom podplukovníkom Františkom Paurom, na juh a juhozápad s úlohou hliadkovať v okolí cisárskych pevností Trenčína, Ilavy a Nového Mesta nad Váhom a znepokojovať menšie jednotky. Podplukovník splnil očakávania a okrem viacerých úspešných útokov na cisárske oddiely vpadol na Moravu, kde postúpil až k Broumovu a rozprášił niekoľko sto cisárskych vojakov. Menší oddiel vojska porazil potom pri Ilave, kde rady jeho vojakov v priebehu jedného dňa rozšírilo tisíc poddaných ozbrojených puškami. Iní sedliaci neboli však takí priateľskí. Pod Vršatcom naňho zaútočili spolu s hradnou posádkou aj miestni poddaní, za čo mu Ottlyk rozkázal podhradie vypáliť.⁸⁷

V druhej polovici septembra zamýšľal Bercsényi z dvoch strán zaútočiť na Heisterovo vojsko v tábore neďaleko Nových Zámkov, prikázal preto Ottlykovi všetko svoje vojsko nasmerovať na juh. Rákóczi ho však upozorňoval, že by bolo dobre „*nechať Ottlykovi pri Nitre nejaké vojsko*“.⁸⁸ Tieto plány však prekazil Ocskay.

Ten spolu s Heisterovými dragúnmi vyrazil proti Rétheyho jazde a ozbrojeným sedliakom, zhromaždeným poručikom Javorkom, ktorí rozprášili vojsko, strážiace moravskú hranicu. Ottlyk vyslal tri pluky pod vedením Štefana Balogha (Balog) smerom k Nitre a sám sa vydal v ústrety Ocskaymu na Nové Mesto Nad Váhom. Z druhej strany zas k nemu vyslal z okolia Ilavy Luzsinszkého pluk vedený Františkom Paurom. Ocskay sa dokázal vyhnúť obklúčeniu, zmenil smer pochodu a utáboril sa pod Leopoldovom. Po správe o jeho ústupe nechal Ottlyk zastaviť Baloghovo vojsko, smerujúce k Novým Zámkom a zhromaždil pod svojím velením všetky kurucké jednotky. Spolu tak velil Baloghovmu, Bottyánovmu (Bo-

85 II. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyvei levéltárának egykorú lajstromaival 1703-1712, II. (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1873, s. 316: List z 8. IX. 1708.

86 THALY, K.: Ocskay László..., s. 370.

87 Tamže, s. 371.

88 II. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyvei levéltárának egykorú lajstromaival 1703-1712, II. (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1873, s. 337: List z 23. IX. 1708.

ťán), Oroszovmu a Bokrosovmu pluku, dragúnským stotinám z plukov baróna Michala Révayho (Révai) a grófa Antona Esterházyho, granátnikom baróna Zayho a dvorným karabnierom, vedeným jeho synom Alexandrom, v sile takmer tri a pol tisíc jazdcov. S touto armádou zamýšľal zaútočiť pri Leopoldove na Ocskayho. Ten sa však, posilnený ďalšími dragúnmi a nitrianskymi labancami, vydal na sever k Nitre a odtiaľ k Topoľčanom. Ottlyk ho zamýšľal vystopovať, vlákať do pasce a poraziť.⁸⁹

Tento plán však už Ottlyk nestačil realizovať, pretože na začiatku októbra musel napokon odoslať väčšiu časť svojho vojska, Štefana Balogha s tromi plukmi jazdy na prísny rozkaz Bercsényiho ku Vrábliam. S týmto rozkazom nebol spokojný, no márne poukazoval na skutočnosť, že sa nebude mať s čím postaviť proti Ocskaymu, disponujúcemu 700 dragúnmi a 500 labancami pri plienení severných stolíc.⁹⁰ Po splnení Bercsényiho príkazu ostali Ottlykovi iba menšie jednotky stoličných insurgentov Pavla Bokrosa, baróna Michala Révayho a jeho syna Alexandra. So zvyšnými, asi 800 jazdcami, ostal v Topoľčanoch, odkiaľ mal znepokojovať nepriateľskú posádku v Novom Meste nad Váhom.⁹¹

Už na druhý deň, 3. októbra, však Topoľčany opustil a s väčšinou vojska odtiahol na sever do Trenčianskej stolice. V mestečku nechal iba menší oddiel jazdcov pod velením Pavla Bokrosa.

Vôbec najväčšie starosti mal s nízkou disciplínou vojakov a situáciou na vidieku, ktorá jasne odrážala krízu povstaleckej moci. Ako písal v jednom z listov, od čias Thökölyho povstania nebol „v strede takýchto neposlušných vojsk“. Jednu z príčin videl v tom, že šľachtici boli už labancami a „získanie labancovho majetku je koristou vojakov“.⁹² Zrejme preto sa rozhodol obnoviť poriadok v Trenčianskej stolici, zamedziť vpády cisárskeho vojska z Moravy a Sliezska a prísne potrestať tých, ktorí sa pridali k panovníkovi. To sa mu sčasti už podarilo dosiahnuť, keďže podplukovník Paur úspešne zakročil proti trenčianskym labancom a generál Czelder so svojou pechotou zahnal na Orave oddiely, ktoré prenikli zo Sliezska. Po svojom príchode do stolice nariadil prísne vyšetriť podozrenie zo zrady a nechal obesiť každého, komu bola dokázaná spolupráca s nepriateľom. Na Oravu vyslal komisárov s úlohou vypočúvať katolíckych kňazov. Sám sa vybral s vojskom na Kysuce, kde sediaci z Turzovky v spojení s vojakmi z Moravy odohnali dobytok z okolitých obcí k nepriateľovi a napadli v Jablunkovskom priesmyku Winklerových vojakov, strážiacich hranicu.⁹³

Ottlykov pochod do Trenčianskej stolice spomalil Ocskay, ktorý v snahe pomstiť sa dvormajstrovi ako svojmu úhlavnému nepriateľovi, presvedčil generála Pálffyho, aby 3. októbra s počtom 5 000 jazdcov zaútočil na Topoľčany a zmocnil sa tak 3 500 kurucov, nevediac, že v mestečku ostal iba Bokros s asi stovkou vojakov.⁹⁴ Ten nepriateľa neočakával a podcenil nutné bezpečnostné opatrenia. Na druhý deň, 4. októbra na svitaní, tak hŕstku jazdcov prekvapil mohutný útok nepriateľa. Ottlyk udalosť komentoval slovami: „tak dopadne Uhor pre svoju neopatrnosť“.⁹⁵ Mnohí sa zachránili útekom, Bokros spolu s asi 30 vojakmi padol do zajatia.⁹⁶

89 THALY, K.: Ocskay László..., s. 376-378.

90 MOL Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému z 2. X. 1708.

91 THALY, K.: Ocskay László..., s. 381.

92 MOL Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému z 2. X. 1708.

93 THALY, K.: Ocskay László..., s. 383.

94 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 118: Bercsényiho list z 5. X. 1708.

95 MOL Budapest, P 566, III., XXII: List Jánovi Radvanskému zo 4. X. 1708.

96 THALY, K.: Ocskay László..., s. 387-389.

Po tejto udalosti sa Ottlyk vrátil, pozbieral roztratené zvyšky Bokrosovho oddielu, posilnil svoje vojsko o nitrianskych insurgentov a svojho syna Alexandra s majorom Elekom poslal znepokojovať posádku v Novom Meste nad Váhom. Tí potom viackrát napadli i Pálffyho vojsko vracajúce sa z Topolčian do Nitry. Sám Ottlyk so zvyšnými jednotkami sa večer 4. októbra odobral smerom k Žiline, kde sa spojil s Luzsinszkého jazdou podplukovníka Paura. O niekoľko dní, 7. októbra, vťahal na Kysuce, kde potrestal vinníkov vzbury, s Winklerovými pešákmi a ozbrojenými sedliakmi vpadol na Moravu, a ako trest za spoluprácu s nepriateľom dal vypáliť mestečko Pruské s kláštorom. Od obyvateľstva moravských pohraničných dedín vybral výpalné a ponúkol im nové ochranné listy (staré vydal Ocskay). Napokon poveril Krištofa Ugrinovicsa (Ugrinovič), Imricha Nedeczského (Nedecký) a Juraja Prileszkého (Prileský) uzavretím obchodnej zmluvy so Sliezsikom, obyvatelia ktorého sympatizovali s povstaním.⁹⁷

Už o niekoľko dní však musel Ottlyk opäť opustiť Trenčiansku stolicu, aby sa zapojil do priprav obrany bankských miest, kam po neúspešnom obliehaní Nových Zámok postupovali zbory Heistera a Pálffyho. V polovici mesiaca (15. októbra) mu hlavný veliteľ rozkázal okamžite opustiť Žilinu a spolu so stoličnými vojskami a pechotou plukovníka Thúróczyho (Turóci) odtiahnúť ku Svätému Krížu.⁹⁸ Kuruci ostatne nemali veľké vyhliadky na obranu bankských miest, keďže v horskom teréne sa nedala využiť jazda a kvalitnej pechoty mali povstalci po trenčianskej bitke veľký nedostatok, podobne ako i schopných veliteľov. Zrejme aj to boli dôvody, pre ktoré sa Bercsényi rozhodol odvieť Ottlyka s hajdúchmi opäť na juh.

Ottlyk preto podnikol potrebné opatrenia na najnutnejšie zabezpečenie obrany severovýchodných stolíc a so zvyškami svojho vojska odtiahol ku Svätému Krížu. V Trenčianskej stolici ponechal Luzsinszkého pluk jazdeckých karabiniarov, Czelderova pechota zabezpečovala obranu Liptovskej a prápor pešieho pluku baróna Pavla Andrásyho Oravskej stolice. Turčianskych stoličných pešakov odvelil do Skleného a väčšina insurekcie ďalších stolíc sa mu svojvoľne rozišla. Ich zvyšok poslal pred odchodom domov s tým, aby sa v prípade potreby opäť zhromaždili. K dispozícii tak mal iba niekoľko stotín bývalého Ocskayho husárskeho pluku a už spomínaný Thúróczyho peší pluk. Je zaujímavé, že Ottlyk v jednom z listov hlavnému veliteľovi pochyboval o možnosti ubrániť bankské mestá, práve kvôli výraznej prevahe jazdy, ktorá v horskom teréne mohla byť skôr na príťaž.⁹⁹

Ottlykovou úlohou po príchode do Svätého Kríža mala byť obrana údolia Hronu a prístupu ku Kremnici a Banskej Štiavnici. Preto mu Bercsényi prikázal spojiť sa v okolí Žarnovice s tam hliadkujúcou pechotou, dragúnmi a ozbrojeným ľudom z bankských miest a Zvolenskej stolice. Dvorný majster 21. októbra vyrazil so svojím vojskom z Bojníc a o dva dni sa v Babinej spojil s ďalšími jednotkami. Z ďalších strán mali bankskú oblasť brániť generál Ján Sréter a generál Ján Csajághy (Čajági). 24. októbra zaujal Ottlyk obranné postavenie medzi Krupinou a Zvolenom, s veliteľským stanovištom v Ostrej Lúke. Ešte v ten deň k nemu dorazili správy o rozpade pravého krídla obrany neďaleko Žarnovice, o ktorých sa išiel osobne presvedčiť s časťou jazdy, stiahnutej z Budče. Zároveň prikázal dragúnom a Thúróczyho pešiakom uzavrieť údolie Hronu a zvyšku jazdy podniknúť útok smerom na Žarnovicu. Príčinu zmätkov zistil na druhý deň, keď dorazil k poľným opevneniam pri Vozniciach, ktoré

97 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 125; Bercsényiho list z 8. X. 1708. Thaly, Kálmán: Ocskay László..., s. 390.

98 THALY, K.: *Ocskay László II. Rákóczi Ferencz brigadérosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703-1710*. II. Budapest 1905, s. 9-10.

99 Tamže, s. 15.

mali brániť ozbrojení zvolenský poddaní a štiavnickí baníci. Tí sa po správach o cisárskom vojsku, blížiacom sa k Novej Bani, rozutekali domov. Podobne sa zachovali aj pešiáci podplukovníka Štefana Groczkého (Grocký). Na mieste tak našiel iba jeho so sotva štyrmi desiatkami vojakov.¹⁰⁰

Útekom insurekčných vojsk z horských priesmykov stratili kuruci možnosť zadržať postup cisárskej armády. Bercsényi preto vydal rozkaz na ústup z banských miest, pričom nechal demontovať a odviezť banské a hutné stroje, zatopiť štôlne a podpáliť Zvolenský hrad. Ottlykovi prikázal stiahnuť sa do Bojníc a následne zabezpečiť obranu Liptovskej a Spišskej stolice.¹⁰¹

Tak sa začala Ottlykova posledná úloha na čele kuruckých vojsk v jeseni 1708. Na konci októbra mal dvormajster pod svojim bezprostredným velením viacero neúplných peších, no v prvom rade jazdeckých plukov a ich jednotiek: husárov plukovníka Jána Rétheyho, Mikuláša Labancza a plukovníka Pavla Bokrosa (velil im major Žigmund Elek), Luzsinszkého pluk jazdných karabinirov, Bercsényiho dragúnsky pluk vedený Jánom Nagyom (Nad), stotiny Forgáčovho a Gyürkiho (Ďürky) dragúnskeho pluku a neúplný peší pluk plukovníka Gašpara Thúróczyho, o celkovom počte asi 1 500 jazdcov a 500 pešiakov. Tieto jednotky sa nachádzali na viacerých miestach Trenčianskej a Nitrianskej stolice. V susednej Turčianskej stolici umiestnil dragúnsku stotinu baróna Michala Révayho, na obranu Liptova stále ponechával peší pluk generála Urbana Czeldera a na Orave boli rozmiestnené jednotky pešiakov generála baróna Pavla Andrásyho (Andráši). Okrem nich mal k dispozícii i niekoľko sto šľachtických insurgentov a približne tisíc ozbrojených trenčianskych poddaných. Pod Ottlykovým velením sa tak na území piatich stolíc nachádzalo asi 2 500 jazdcov a 1 300 pešiakov, z nich však iba menšiu časť tvorili spoľahlivé regulárne jednotky. Ostatne, ani sám Ottlyk nemal o kvalite svojho vojska vysokú mienku, čo dokladá jeho konštatovanie, že ich „*bolo treba nútiť silou, tak ako psov palicou alebo korbáčom na zajace*“.¹⁰²

S takouto armádou mal na pomerne širokom území čeliť postupujúcim pravidelným zborom cisárskeho vojska maršala Pálffyho, posilneného o niekoľko sto Ocskayho labancov. Pod jeho velenie patrili aj dobre opevnený a bránený Bojnický hrad a niekoľko hradov v Trenčianskej stolici (Budatín, Starý Hrad, Lednice, Považská Bystrica, Lietava), ktoré v najbližších týždňoch očakávali obliehanie.

Najexponovanejším i najsilnejším z nich bol Bojnický hrad, ležiaci najbližšie k postupujúcemu cisárskemu vojsku. Na konci októbra ho Ottlyk podľa svojich možností čo najlepšie zabezpečil na obliehanie, doplnil zásoby streliva a potravín, keď sa však 3. novembra od Prievidze priblížil k Bojniciam Pálffy, ustúpil do Trenčianskej stolice, pričom svoje jednotky rozdelil na dve časti. Sám si ponechal iba Rétheyho a Bokrosových husárov, Thúróczyho pešiakov a Nagyových (Nad) dragúnov s Labanczovými jazdeckými karabiniermi odvelil do Trenčianskej stolice.

Bojnický hrad napriek dobrej výzbroji nedokázal dlho odolávať obliehaniu a 11. novembra kapituloval. Po strate Bojníc sa vojnové udalosti opäť preniesli na územie Trenčianskej stolice. Viac ako štvrtisícové Pálffyho vojsko postupovalo na sever z dvoch strán. Smerom na Žilinu tiahol podmaršal Ebergényi (Ebergéni) s 1 500 jazdcami, 200 Ocskayho husárov a ďalšími jednotkami, pričom sám bán s hlavnými silami sa snažil preniknúť cez horské priesmyky do Turčianskej stolice, čím by Ottlykovi odrezal ústupovú cestu na východ. Jeho

100 Tamže, s. 19.

101 Tamže, s. 19-20.

102 Tamže, s. 32.

útoky už po niekoľko dní úspešne odrážal plukovník Ján Nagy so svojimi jazdnými karabínikmi. Na západe vtrhol z Moravy generál Hochberg k Lysej a spolu s trenčianskou hradnou posádkou začal obliehať Lednice.¹⁰³

Na druhý deň po dobytí Bojnického hradu sa Ottlyk rozhodol urobiť pokus o zastavenie Ebergényiho (Ebergéni) a Ocskayho postupu na Žilinu. Vo Fačkove nechal vybudovať šesť opevnených postavení, ktoré obsadili ozbrojení sedliaci a asi päťsto pešakov plukovníka Thúróczyho. Podmaršal zaútočil na Fačkov na svitaní 12. novembra 1708. Pred cisárskou jazdou postupovalo niekoľko sto poddaných z Pálffyho bojnického panstva so sekera-ami, určenými na rozoberanie zásekov na cestách v priesmyku. Thúróczy, ktorý bol už skôr dohodnutý s bánom, sa ani nepokúšal klásť nepriateľskej presile odpor, ale so svojimi pešákmi opúšťal postupne jedno obranné postavenie za druhým. Po ústupe vojska sa rozutekali aj ozbrojení trenčianski poddaní.

Ottlyk zatiaľ čakal s hlavnými silami v Žiline. K dispozícii mal neúplné husárske pluky Rétheyho, Bokrosa a Luzsinszkého, spolu so šľachtickou insurrekciou Trenčianskej stolice. Po príchode Thúróczyho pešakov sa rozhodol pre posledný zúfalý pokus o zastavenie postupujúcej Pálffyho armády. Ráno 13. novembra umiestnil Rétheyho (Rétei) husársky pluk s časťou Luzsinszkého jazdeckých karabínierov a s Thúróczyho husármi v lese na rajeckej ceste s rozkazom preväpiť postupujúceho nepriateľa. Ich nečakaný útok mal úspech a zastavil predvoj nepriateľskej jazdy. Avšak ešte počas boja sa podmaršal Ebergényi skontaktoval s plukovníkom Thúróczym, ktorý následne s väčšinou svojej pechoty a viacerými Luzsinszkého dôstojníkmi a vojakmi prešiel na jeho stranu. Táto zrada zaskočila dovtedy úspešne útočiacich kurucov. Réthey so svojimi husármi bojisko opustil a vrátil sa k Ottlykovi do Žiliny. Spolu s dvormajstrom a zvyškom ďalších jednotiek sa okamžite vydali smerom na Liptov, pričom až k Varínu ich prenasledoval Ocskay. Do Ružomberka dorazili na svitaní 14. novembra. Spolu s nimi sa do Liptovskej stolice stiahli aj jazdní karabínieri Jána Nagya a husári Františka Deáka (Labanczov pluk), ktorí už nedokázali udržať turčianske horské priesmyky pred postupujúcim niekoľkotisícovým Pálffyho vojskom. Nechránenú Turčiansku stolicu obsadila Pálffyho armáda. Turčianski šľachtici, ktorí sa uzavreli na zle opevnených starých hradoch Blatnica a Sklabiňa, sa ešte v ten deň vzdali bánovi.¹⁰⁴

Aj po ústupe na Liptov kontroloval Ottlyk ešte stále niekoľko stolíc: Oravskú, Liptovskú, Gemerskú a Malohontskú. Pod jeho velením bolo desať rôznych plukov alebo ich častí a insurrekcia niektorých stolíc. V polovici novembra velil dvormajster štyrom regulárnym jazdeckým plukom (Bercsényiho, Forgáchovho, Gyürkiho a Luzsinszkého), štyrom husárskym (poľným) plukom (Juraja Rétheyho, Jána Rétheyho, Františka Diáka a Pavla Bokrosa), dvom plukom pechoty (Andrássyho a Czelderera), štyrom stoličným práporom dislokoványm na Gemeri, v Malohonte a Rimavskej Sobote a gemerskej stoličnej pechote umiestnenej v priesmykoch.¹⁰⁵ Na území Trenčianskej stolice sa aj po odchode Ottlyka ešte istý čas bránilo niekoľko malých hradov: Lednice, Považský hrad, Starý hrad, Budatín a Lietava. Napriek tejto pomerne veľkej sile bola však situácia dvormajstra a jeho vojska stále kritická. Po príchode na Liptov Ottlyk zistil, že horské priesmyky na hraniciach s Turcom a Oravou nie sú dostatočne opevnené a dal ich narýchlo obsadiť Andrássyho a Czelderovou pechotou. Oveľa väčším problémom však bola situácia vojska a obyvateľstva. Podľa jeho slov,

103 Tamže, s. 39.

104 Tamže, s. 39-42.

105 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 175: Bercsényiho list z 15. XI. 1708.

nemal (okrem pravidelných vojsk, brániacich prístupové cesty) „ani 500 jazdcov, s ktorými by si mohol niečo počať“. Keďže vojakom zakázal rabovanie, veľká časť ho opustila. Šľachte po množiacich sa prípadoch zrady prestal dôverovať, čo komentoval slovami: „ľudia všade prechádzajú, neviem komu mám veriť“. Náladu v stoliciach veľmi výstižne vyjadril: „viacerí majú chuť na gate, než na konfederáciu“. Nemalé problémy mu spôsobovali stovky tzv. exulantov, povstaleckých šľachticov a mešťanov utekajúcich z Trenčianskej, Nitrianskej a Turčianskej stolice so svojimi rodinami a majetkom. Jediné východisko videl preto v polovici novembra v poskytnutí posíl alebo uzavretí prímeria. V opačnom prípade sa obával straty aj ďalších stolíc.¹⁰⁶

V priebehu niekoľkých dní tak Ottlyk stratil dve stolice: Trenčiansku a Turčiansku. Napriek tomu, že disponoval pomerne silným vojskom, nepostavil sa nepriateľovi nikde v rozhodujúcej bitke a nepomohol ani obliehaným kuruckým hradom, predovšetkým Bojniciam. Ottlykovu taktiku, najmä vyhýbanie sa otvorenej bitke, rozdelenie vojska na menšie jednotky na rozsiahlom teritóriu a neustále ustupovanie kritizovali niektorí jeho dôstojníci, no najmä hlavný veliteľ Mikuláš Bercsényi.

Hlavný veliteľ čakal od Ottlyka otvorenú bitku v jemu dobre známom teréne, ktorá by mohla zastaviť Pálffyho postup, ulahčiť kuruckým silám pri Nových Zámkoch a pozdvihnúť morálku povstaleckej armády po trenčianskej katastrofe. Preto už 8. novembra písal rozhorčený list kniežaťu, v ktorom sa ironicky vyjadroval na dvormajstrovu adresu slovami: „Chvála Bohu, jeho milosť ešte Nemci nechytli! Iba rozhadzuje vojská, ako rak nohy; do Turca poslal dragúnov a Františka Diáka do priesmykov; sám iba s ľahkým vojskom s Jánom Rétheyom a Thúróczym sa vybral cez Fačkov ku Žiline. Na to sa veru nebojí o svoje stopy, pobýva si už tam v Žiline, kým neschovajú Trenčín do Oravy;¹⁰⁷ potom v Ružomberku čakám jeho milosť.“¹⁰⁸

V ďalšom liste, z 15. novembra, po Ottlykovom príchode do Ružomberka, obvinil dvormajstra zo straty trenčianskeho Záhoria. Na Ottlyka sa už nespoliehal, lebo „doteraz v priesmykoch, zvlášť vo Fačkove a Prievidzi, nedokázal oživiť duše Slovákov, najmä ak mal pri ruke pluky Andrassyho a Urbana Czeldera“. Vyčítal mu, že ich „nevzal ani tam, kam prikázal, ani tam nepoužil, ale na Liptove, vo Svätom Mikuláši a druhý vyslal z Oravy do Ružomberku, sám išiel s ničím ku Žiline a do Turca poslal nejaké vojská“.¹⁰⁹

Udalosti z jesene 1708 tak spôsobili ďalšie vyostrenie napätia medzi Ottlykom a Bercsényim. Hlavný veliteľ už skôr (v liste z 8. novembra) žiadal odstránenie dvormajstra z velenia vojsk na severozápade a jeho nahradenie generálom Františkom Babocsaym. Rákóczi však Ottlykovi, ako jednému zo svojich najbližších ľudí, naďalej dôveroval. Napokon sám dvormajster požiadal 14. novembra Bercsényiho o pozbavenie velenia a nahradenie generálom hlavným strážmajstrom grófom Michalom Csákym alebo generálom barónom Pavlom Andrassyom.¹¹⁰ So súhlasom Rákócziho odovzdal potom dvormajster 23. novembra 1708 vele-

106 THALY, K.: *Ocskay László II. Rákóczi Ferencz brigadérosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703-1710*. II. Budapest 1905, s. 43-44.

107 Teda, že chcel ustúpiť z Trenčianskej do Oravskej stolice. Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 165: Bercsényiho list z 8. XI. 1708.

108 Tamže.

109 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 170: Bercsényiho list z 15. XI. 1708.

110 THALY, K.: *Ocskay László II. Rákóczi Ferencz brigadérosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703-1710*. II. Budapest 1905, s. 45.

nie generálovi Františkovi Babocsaymu (Babočai) a opäť sa odobral do služby na kniežací dvor.¹¹¹

Bercsényi v jeseni 1708 pripisoval zodpovednosť za stratu Trenčianskej a Turčianskej stolice Ottlykovi a tento názor na konci 19. storočia prevzal aj známy historik Kálmán Thaly.¹¹² V skutočnosti však nie je možné ho takto jednoducho obviňovať z neúspechu povstaleckého vojska, ktorý mal ďalekosiahlejšie príčiny. Predovšetkým armáda po trenčianskej bitke bola vo veľmi zlom stave. Pluky boli neúplné, ich sebavedomie otrávené, morálka vplyvom viacerých prechodov na stranu nepriateľa vážne narušená. Takisto ani skladba vojsk nevyhovovala podmienkam, v akých sa viedol boj. Ottlyk mal výraznú prevahu jazdy, ktorú však v horskom teréne nemohol využiť. Pritom od začiatku pociťoval veľký nedostatok pravidelnej pechoty, čo sa pokúšal nahrádzať nekvalitnými stoličnými oddielmi zloženými z ozbrojených sedliakov. Kvalita kuruckých vojsk bola teda oveľa nižšia, než nepriateľských, aj keď ich početné stavy boli porovnateľné. Ottlyk však zabezpečoval obranu príliš veľkého územia a nevedel, odkiaľ prenikne nepriateľ. Cisárske jednotky mohli rovnako postupovať z banských miest smerom na Liptov, ako aj na Turiec z Hornej Nitry alebo z Nitrianskej do Trenčianskej stolice. Ďalšie vojská musel Ottlyk nechať na Orave pred útokmi zbojníkov z Poľska a na Kysuciach proti prípadným vpádom cisárskych jednotiek zo Sliezska. Zjednotenie všetkých jeho plukov bolo prakticky nerealizovateľné a odvelenie vojsk z ktorejkoľvek stolice by znamenalo otvorenie cesty nepriateľovi do jeho zázemia. K opatrnosti ho však nútili aj ďalšie dôvody. Ottlyk sa osobne zúčastnil trenčianskej bitky, kde bol svedkom skazy elitnej kuruckej armády. Videl zradu generála Ocskayho, biskupa Pybera, dôstojníkov brániacich Nitru i Bojnice a Thúróczyho s jeho pešiakmi. Právom sa tak mohol obávať, že v prípade bitky, ktorej výsledok bol prinajmenšom veľmi neistý, by časť jeho už aj tak demoralizovaných jednotiek prešla k nepriateľovi. Podobne riskantné by bolo spoliehanie sa na nedisciplinované stoličné oddiely, ak by sa neboli rozišli ešte pred bitkou. V takom prípade by mu vpád ďalších cisárskych vojsk do nechránenej Liptovskej či Turčianskej stolice znemožnil ústupovú cestu a prehratá bitka by tak znamenala stratu ďalšej kuruckej armády.

Koncom leta a v jeseni 1708 sa tak brigádny generál Juraj Ottlyk stal jedným z hlavných kuruckých veliteľov. Napriek formálne nižšej generálskej hodnosti dokázal viac ako štvrtročka pomerne úspešne zabezpečiť obranu najexponovanejšej frontovej línie povstania, a to v osobitne ťažkej situácii po tragickej trenčianskej bitke. Na túto skutočnosť upozorňoval aj Bercsényiho, keď ho v jednom z listov prosil, aby ho netituloval „brigadierom“, lebo okrem neho a dvoch – troch vyšších generálov nikomu nepodliehal.¹¹³ Dôvodov, pre ktoré mu Rákóczi zveril túto úlohu, bolo niekoľko. V prvom rade to bola akiste výborná znalosť terénu a miestnych pomerov, ďalej jeho organizačné schopnosti, autorita medzi evanjelickým zemanstvom a napokon aj skúsenosti z predchádzajúceho povstania a cisárskej armády. Napriek Bercsényiho kritike možno Ottlykovo pôsobenie v jeho najvyššej veliteľskej funkcii hodnotiť pozitívne. Počas troch mesiacov sa mu podarilo udržať Trenčiansku a časť Nitrianskej stolice v rukách povstalcov a zabránil tak rýchlemu obsadeniu banských miest, odkiaľ potom mohli byť odvezené najdôležitejšie zariadenia a znefunkčnené bane. Viazaním niekoľkých plukov panovníkovho vojska uľahčil situáciu kurucov v Nových Zámkoch a na

111 Tamže, s. 47.

112 Tamže. Thaly vôbec hodnotil Ottlyka veľmi negatívne, najmä v konfrontácii s Bercsényim. Felsőozoróczy és Kohanóczy Ottlyk György önéletírása. In: Történelmi naplók 1663-1719 (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1875, predhovor, s. I-X.

113 Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez III. (1708-1711). (Ed. Thaly, Kálmán). Budapest 1878, s. 65: List z 5. IX. 1708.

ostatných miestach. Takisto sa mu podarilo obnoviť niektoré vojenské jednotky, rozprášané počas trenčianskej bitky a s posilami od hlavného veliteľa vybudovať na území zverených stolíc niekoľkotisícovú armádu. V neposlednom rade práve vďaka rozvážnosti a opatrnosti, s ktorou sa vyhýbal otvorenému stretnutiu so silnejším nepriateľom, o toto vojsko neprišiel a zabránil tak ďalšej vojenskej katastrofe povstania.

Velenie kuruckým vojskám v Trenčianskej a susedných stoliciach v závere leta a v jeseňi 1708 bolo posledným pôsobením generála Juraja Ottlyka vo vojenskej funkcii. Odvtedy až do konca povstania sa venoval už iba svojim úradom na kniežacom dvore a v správe povstaleckého štátu.¹¹⁴ V závere povstania odišiel spolu s Rákóczim do Poľska, niekoľko týždňov po Satmárskom mieri sa však vrátil a zvyšok života strávil na svojom rodovom majetku v Horných Ozorovciach.

P. KÓNYA: TÄTIGKEIT DES GENERALS JURAJ OTTLYK ALS BEFEHLSHABER IM AUFSTAND FRANZ II. RÁKÓCZI

Juraj Ottlyk (1656 –1730) gehört zu den bemerkenswerten Personen unserer Geschichte der frühen Neuzeit. Obwohl er aus dem wohlhabenden slowakischen evangelischen niederen Adels stammte, es gelang ihm dank seiner Fähigkeiten solche Position gewinnen, welche nur einige Magnaten erreicht hatten. Er nahm aktiv an den letzten antihabsburgischen Aufständen teil und er erwarb bedeutende Würden und Ämter. Er war jedoch bereits in der Zeit des leopoldinischen Absolutismus politisch und militärisch tätig und er wirkte einige Zeit als hoher Offizier in der habsburgischen Armee. Er wurde durch den Aufstand Franz II. Rákóczis berühmt, als er höchste Ämter des Aufstandsstaates bekleidete sowie hinter mehreren politischen Entscheidung stand. Er blieb jedoch weiterhin Soldat und bekleidete verschiedene Befehlsstellen in der kuruzer Armee, obwohl diese seine Tätigkeit weniger bekannt ist.

Am Anfang des Aufstandes organisierte Ottlyk Verteidigung des Trenčiner Komitates gegen Kuruzen und als Oberst befahl er der Komitatsinsurrektion. Seit Herbst 1703 zog er nach Trenčín zurück und im Februar 1704 gab er seinen Widerstand gegen Kuruzen auf. Mikuláš Bercsényi vertraute ihm mit Führung des Reiterregiments Gašpar Pongráczs, dem er bis Oktober befehligte, als er zum fürstlichen Hofmeister ernannt wurde, das Amt, der er bis zum Ende des Aufstandes bekleidete. 1704 teilte er an mehreren kleineren Schlachten teil, führte er einige Unternehmen nach Mähren und er tat sich in der Siegeschlacht bei Smolenice hervor. Am 23. November 1703 wurde er von Rákóczi zum „Brigadeführer (brigadéros)“ ernannt, was den heutigen Rang des Brigadegenerals entspricht. In den folgenden Jahren übte er die Funktion eines Befehlshabers nur selten aus.

Die bedeutendste Militärrolle als Befehlshaber spielte Ottlyk in der Zeit nach tragischer Trenčiner Schlacht im Sommer und Herbst 1708. Er wurde in der Mitte August von Rákóczy beauftragt, Verteidigung der westnördlichen Komitate sowie Zufahrtswege in die Bergbaustädte zu organisieren. Ihm standen hierbei einige 5000 Mann starke Reiter- und Infanterieregimente, die er teilweise aus den nach der Schlacht bei Trenčín zerstreuten Truppen und aus dem Komitatssheer aufgestellt hatte. Obwohl er nach drei Monaten Trenčiner und Turocer Komitat letzten Endes verließ, was Bercsényi kritisierte, man kann seine Tätigkeit nicht als negativ beurteilen. Er musste einen zu großen Raum kontrollieren und auch Qualität seiner Truppen war zu niedrig, um sich mit der gleich starken regelmäßigen Habsburger Armee vergleichen zu können. Dies war Grund, warum er keine offene Schlacht riskierte, da er wusste, dass das Ergebnis für Kuruzen keinesfalls günstig wäre.

114 V marci 1710 vymenovalo knieža Ottlyka za predsedu Dvornej hospodárskej rady. OSzK – Fol. Hung. 1389 (Pozostalost Kálmána Thalyho), 14, fol. 7: Patent o vytvorení Dvornej hospodárskej rady zo 7. III. 1710.